

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav bohemistických studií

Diplomová práce

Bc. Anna Didora

Problém identity v románu Pavla Brycze

Patriarchátu dávno zašlá sláva

The problem of identity in the novel The Long Lost Glory of the
Patriarchy by Pavel Brycz

Praha 2017

Vedoucí práce: prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce prof. Dr. phil. Josefu Vojvodíkovi, M.A.
za podporu, čas a trpělivost.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 22. prosince 2017

.....
Anna Didora

Klíčová slova (česky)

Identita, patriarchát, román, fikce, Pavel Brycz, literární postava

Klíčová slova (anglicky):

Identity, patriarchy, novel, fiction, Pavel Brycz, literary character

Abstrakt (česky)

Tato diplomová práce se zabývá problémem identity v románu současného českého spisovatele Pavla Brycze Patriarchátu dávno zašla sláva. Vychází z koncepce identity jako procesu porozumění člověkem sebe sama, smyslu svého života, uvědomění svého místa v individuálním obrazu světa. Na základě analýzy postav se snažíme ukázat, jak Pavel Brycz zobrazuje různé aspekty identity (národní, osobní, sociální, profesionální, genderová). Strukturálně je práce rozdělena do dvou částí: první je věnována základní charakteristice identity a představuje zobecnění různých konceptů identity z hlediska filosofie, psychologie, sociologie a literární teorie; druhá část se zabývá analýzou postav Bryczova románu Patriarchátu dávno zašla sláva, která ukazuje, že každá postava je nositelem určité výrazné identity.

Abstract (in English):

*This diploma thesis deals with the problem of identity in the novel by contemporary Czech writer Pavel Brycz *The Long Lost Glory of the Patriarchy*. It emerges from the concept of identity as a process of understanding one's self, the meaning of one's life, one's awareness of his place in an individual image of the world. Based on analysis of characters we try to show how Pavel Brycz portrays various aspects of identity (national, personal, social, professional, gender). Structurally, the thesis is divided into two parts: the first one is devoted to the basic characteristics of identity and represents the generalization of various concepts of identity from the point of view of philosophy, psychology, sociology and literary theory; the second part deals with the analysis of the characters of Brycz's novel *The Long Lost Glory of the Patriarchy*, which shows that each character carries a certain distinctive identity.*

OBSAH

ÚVOD

1	IDENTITA ČLOVĚKA	8
1.1	POJETÍ IDENTITY VE FILOSOFII, PSYCHOLOGII, SOCIOLOGII	8
1.2	POJETÍ IDENTITY V LITERATUŘE	13
2	PROBLÉM IDENTITY V ROMÁNU P. BRYCZE PATRIARCHÁTU DÁVNO ZAŠLÁ SLÁVA	17
3.1	ANALÝZA VÝVOJE IDENTITY POSTAV V ROMÁNU	18
2.1.1	<i>Jefim</i>	18
2.1.2	<i>Theodor</i>	27
2.1.3	<i>Roland (syn Jefima)</i>	30
2.1.4	<i>Kurt</i>	41
2.1.5	<i>Kryštof</i>	43
2.1.6	<i>Vladimír</i>	45
2.1.7	<i>Helmut</i>	51
2.1.8	<i>Roland (syn Kurta)</i>	53
2.1.9	<i>Ženské postavy</i>	54
2.2	IDENTITA ČLOVĚKA VE 20. STOLETÍ	56
3	ZÁVĚR	59
4	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	61

ÚVOD

Gnóthi seautón - nápis na chrámu v Delfách a jeden z nejslavnějších delfických výrazů. V překladu ze starořečtiny znamená „Poznej sám sebe“. Existuje mnoho vysvětlení původu této fráze, jedna z nich však říká, že to byla odpověď Apollóna na otázku moudrého Chilónna „Co je to nejlepší pro lidi?“.¹ Problém lidské identity, který byl aktuální ještě v dávných dobách, i dodnes zůstává jedním z nejzásadnějších. V soudobém nestabilním světě se lidé stále častěji vracejí k otázkám jako „*Jsem opravdu šťastný?*“, „*Opravdu žiju plný život?*“. Při hledání sebe sama, lidé zkouší různé role, mění profesi, pohlaví, ničí pevné manželství, každý den mají zájem o něco nového. Identita v moderním světě je pružná a mozaikovitá, čímž je více zajímavější pro výzkum a porozumění.

Tato diplomová práce se zabývá problémem identity v románu současného českého spisovatele Pavla Brycze *Patriarchátu dávno zašlá sláva*, za níž dostal státní cenu za literaturu v roce 2004. Tato práce je rozdělena do dvou kapitol. První kapitola je věnována pojetí identity ve filosofii, psychologii, sociologii a literatuře. Budeme se snažit představit několik, podle našeho názoru, zajímavých koncepcí osobní identity, které mohou být potenciálně využity k analýze literárního díla.

V druhé kapitole se zaměříme na analýzu vývoje postav z hlediska vlivu různých činitelů (kritické nebo mezní situace, výchova, emigrace, proměna sociálních rolí ve společnosti aj.) na identitu. Cílem je analyzovat, jakým způsobem autor ukazuje jakoukoliv změnu identity a jaké umělecké prostředky zvolil pro odhalení problému identity v románu.

---

¹ IVIN, A. A., ed. *Filosofiya: Entsiklopedicheskiy slovar'* [online]. Moskva: Gandariki, 2004 [cit. 2017-12-20]. ISBN 5-8297-0050-6. Dostupné z: <http://www.logic-books.info/node/424>

1 Identita člověka

Pokud jde o pojetí identity, badatel se může snadno ztratit mezi velkým množstvím literatury k tomuto tématu. Dostupnost širšího spektra výzkumu identity však neulehčuje úkol definovat tento pojem. V této kapitole budou prezentovány různé pohledy na pojetí identity z hlediska filosofie, psychologie, sociologie a literární vědy.

1.1 Pojetí identity ve filosofii, psychologii, sociologii

Psychologové, filozofové a sociologové zkoumají identitu z různých hledisek. Britský sociolog Zygmunt Bauman poznamenal nejen významný nárůst zájmu o diskusi o otázce identity na konci 90. let 20. století, ale také vytkl svým kolegům, že předměty společenských věd jsou záměrně aktualizovány novými zněními, aby odpovídaly diskusím o identitě. Rovněž ironicky podotknul, že takový zájem může říci více o současném stavu lidské společnosti, než známé koncepční a analytické výsledky jeho porozumění.² Z. Bauman píše: „No just the ‘identity studies’ are fast becoming a thriving industry in their own right; more than that is happening. One may say that ‘identity’ has become by now a prism through which other topical aspects of contemporary life are spotted, grasped and examined.“³ Dovolíme si souhlasit s uznávaným vědcem a pokusíme se o stručné zobecnění různých konceptů identity.

S termínem identita v psychologii se nejčastěji spojená jména Erika Eriksona, Sigmunda Freuda a Ericha Fromma. Tak psycholog a psychoanalytik E. Erikson nazýval pocitem identity subjektivní vnímání totožnosti a kontinuity.⁴ Vědec se zabýval problémy propojení individuálního životního cyklu s cyklem generací, dynamikou generací, otázkami skupinové identity a příčinami krize identity. Určil osm fází lidského vývoje, které jsou univerzální a mimohistorické.

---

² BAUMAN, ZYGMUNT. Identity in the globalizing World. *Social Anthropology* [online]. 2001, 9(2), 121-129 [cit. 2017-12-17]. DOI: 10.1111/j.1469-8676.2001.tb00141.x. ISSN 09640282. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1469-8676.2001.tb00141.x>

³ Tamtéž.

⁴ ERIKSON, Erik H. *Identity: youth and crisis*. New York: W. W. Norton & Company, 1994. ISBN 0-393-31144-9, s. 19

První rok života, rané dětství, předškolní věk, věk dospívání, mladá dospělost, dospělost, pozdní dospělost, staří. Přičemž každá fáze začíná a končí krizí identity, jež se vztahuje k požadavkům, které společnost představuje jednotlivci. Současně od narození člověk čelí problému výběru, jehož řešení ovlivňuje celý následující život (zda bylo rozhodnutí úspěšné nebo ne). Takovým způsobem E. Erikson vytvořil schéma vývoje člověka po celou dobu jeho existence na světě, pomocí níž je možné také sledovat formování osobní identity. Poukazuje též na pluralitu porozumění tohoto pojmu, neboť totožnost může souviset jak s vědomým pocitem jedinečnosti individua, tak s nevědomou touhou po kontinuitě životních zkušeností nebo solidaritou s ideály skupiny.⁵ Ve všeobecném smyslu, podle Eriksona, identita se shoduje s tím, co vědci zahrnují do konceptu „já“ v různých formách: já-koncept, já-systém a já-zkušenost.⁶

Filosof, sociolog a psycholog Erich Fromm také byl zaujat problémem identity. Ve svých publikacích popisoval vliv totalitních systémů, fašismu a stalinismu na osobnost člověka. Ve své práci *Strach ze svobody* zavádí pojem identity a popisuje motivy vzniků konkrétních identit.⁷ Později E. Fromm dospěl k závěru, že identita se formuje v procesu individualizace člověka; existuje konflikt mezi osobní a sociální identitou, mezi svobodou jednotlivce a sociálním charakterem. Pravá identita znamená kreativitu a svobodu.⁸

Bezprostředně předchází zavedení pojmu identita do psychologie práce Sigmunda Freuda, jenž používal termín identifikace. Pojem identifikace navrhl Freud ve své práci *Masová psychologie a analýza lidského já*, jenž původně znamenal nevědomý proces napodobování chování nebo určitých vlastností osoby, s níž se jedinec sám identifikuje.⁹ V analýze fenoménu identifikace S.

---

⁵ ERIKSON, Erik H. *Identity: youth and crisis*. New York: W. W. Norton & Company, 1994. ISBN 0-393-31144-9, s. 208

⁶ Tamtéž, s. 209

⁷ FROMM, Erich. *Strach ze svobody*. Přeložil Vlastislava ŽIHLOVÁ. Praha: Portál, 2014. Klasici. ISBN 978-80-262-0615-6.

⁸ FROMM, Erich, [sostaviteli P.S. Gurevich, S.I. Levit [SOSTAVITELI P.S. GUREVICH, S.I. LEVIT a AVTOR VSTUPITEL'NOI STAT'I P.S. GUREVICH]]. *Psikhoanaliz i etika*. Moskva: Izd-vo "Respublika", 1993. ISBN 5250023533, s. 280 - 282

⁹ FREUD, Sigmund. *Psikhologiya mass i analiz chelovecheskogo "Ya"*. Moskva: Eskmo, 2016. ISBN 978-5-699-91972-7, s. 43-46

Freud rozebíral procesy osvojení dítětem vzorů chování jeho rodičů, vytvoření vlastního já, v závislosti na svém pohlaví přijetí role muže nebo ženy.

S. Freud určil několik typů identifikací. V dětství existuje primární identifikace, což je nevědomá forma emocionálního spojení mezi dítětem a matkou. V sekundární identifikaci hraje roli zákaz, díky němuž dítě překonává úzkost způsobenou ohrožující autoritou tím, že zahrnuje některé aspekty chování rodičů do svých vlastních činností. Tento fenomén identifikace Z. Freud pojmenoval jako Oidipův komplex, kdy chlapec ve všem chce obsadit místo svého otce, a zároveň se bojí trestu a proto kopíruje některé vlastnosti chování. Podle psychologa mechanismus identifikace zajišťuje vzájemnou komunikaci jednotlivců v sociální skupině a je považován za důležitý mechanismus interakce mezi jednotlivcem a sociální skupinou.¹⁰ S. Freud ukazuje, že všechny typy identifikace jsou mechanismy rozvoje osobnosti. Zároveň poznamenává, že identifikace slouží faktorem tvoření různých skupin a pomáhá překročit hranice vlastního já a dokázat cítit emocionální zážitky jiného člověka. Nepochybně práce Z. Freuda měly vážný dopad na pojetí identity na počátku 20. století, kdy značná pozornost byla především věnována otázkám socializace a vlivu rodiny na sebepojetí.

Základy sociologického přístupu k otázce identity byly položeny v dílech Émile Durkheima. Dotkl se otázky mechanismů formování společenské identity a vlivu na jedince vztahů v různých jednotách. E. Durkheim nepoužíval termín identita, ale víc vhodnější tématu jeho práci *Společenská dělba práce* pojem „sociální solidarita“¹¹. Snažil se odhalit společenskou podstatu osobnosti, která je systémem „nadindividuálního“, jenž odráží příslušnost ke skupině jednotlivců (například podle náboženství, morální normy nebo přesvědčení) a přenáší se v procesu socializace z generace na generaci.¹²

---

¹⁰ FREUD, Sigmund. *Psichologiya mass i analiz chelovecheskogo "Ya"*. Moskva: Eskmo, 2016. ISBN 978-5-699-91972-7, s. 43-46

¹¹ DURKHEIM, Émile. *O razdelenii obshchestvennogo truda*. Istoriya sotsiologii v pamyatnikakh. Moskva: Kanon, 1996. ISBN 5-88373-036-1, s. 73-75

¹² Tamtéž.

Ve druhé polovině 20. století většina teorií definovala identitu podle příslušnosti jakékoli společenské skupině. Takové teorie zůstávají vlivnými i v moderní sociální psychologii, ekonomice, sociolingvistice. Například teorie sociální identity Henri Tajfela¹³, v níž je sociální identita (na rozdíl od osobní identity) určená identifikací se skupinou. Přičemž povědomí vlastní příslušnosti ke skupině je realizováno pomocí složitých, vícestupňových kognitivních procesů. Důležitou součástí teorie Tajfela je myšlenka více násobnosti identit, to jest předpokladu, že jednotlivec může současně realizovat své zapojení do mnoha společenských skupin, neboť v životě současně hraje stejným způsobem nikoliv jednu, ale mnoho sociálních rolí. S teorií Tajfela je logicky spojená teorie self-kategorizace jeho studenta a následovníka Johna C. Turnera.¹⁴ Pro něho se osobní a společenské identity neobjevují ani jako různé formy identity, nýbrž jako různé formy self-kategorizace: člověk sám sebe umísťuje do kontinua bližší k jednomu či druhému z pólů identifikace. Jinými slovy, je důležité zjistit, jak se člověk identifikuje, jak v něm konfrontují osobní a sociální roviny identity.

Jeden z autorů konceptu postindustriální společnosti, americký sociolog A. Toffler, se také podílel na problematice identity. Z rozhovoru v knížce *Previews & premises* dozvíme o aktualizaci problému výběru v podmínkách postindustriální společnosti: „Now the Third Wave arrives and it, too, will change the nature of identity. I believe it will do this in two basic ways. First, if I am right about the shift toward a more heterogenous more differentiated society, then we ought to expect to see a far greater variety of identifications and groupings.“¹⁵ Podle A. Tofflera, příchod třetí vlny je také spojen s výrazným zrychlením tempa

---

¹³ The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. TAJFEL, Henri a John C. TURNER. *Political psychology: key readings*. New York: Psychology Press, 2004, s. 276-293. ISBN 9781841690704.

¹⁴ TURNER, John C. a Katherine J. REYNOLDS. Self-Categorization Theory. VAN LANGE, Paul, Arie KRUGLANSKI a E. HIGGINS. *Handbook of Theories of Social Psychology* [online]. 1 Oliver's Yard, 55 City Road, London EC1Y 1SP United Kingdom : SAGE Publications, 2012, s. 399-417 [cit. 2017-12-17]. DOI: 10.4135/9781446249222.n46. ISBN 9780857029614. Dostupné z: http://sk.sagepub.com/reference/hdbk_socialpsychtheories2/n46.xml

¹⁵ TOFFLER, Alvin. *Previews & premises: an interview with the author of Future shock and The third wave*. Montréal: Black Rose Books, 1983. ISBN 0920057373, s. 150

společenských a kulturních změn, takže vybraná identita stává kratší a lidé přijímají nebo odmítají nějaké složky své identity rychleji než dříve.¹⁶

Z. Bauman, již zmíněný na začátku této kapitoly, také považuje identitu za klíč k odhalení problému výběru. Poukazuje na rozmanitost názorů na identitu v moderní a postmoderní době. Podle něho, problémem totožnosti moderní doby bylo budování identity a zachování její nedílnosti a stability, problémem postmodernu však je to, jak zachovat svobodu volby a vyhnout se fixaci identifikace.¹⁷ Současně Z. Bauman vybírá velmi zajímavé a názorné srovnání podstaty procesu utváření identity v těchto dvou epochách: “Or one may say that if the 'media which was the message' of modernity was the photographic paper (think of the relentlessly swelling family albums, tracing page by yellowing page the slow accretion of irreversible and non-erasable identity-yielding events), the ultimately postmodern medium is the videotape (eminently erasable and re-usable, calculated not to hold anything for ever, admitting today's events solely on condition of effacing yesterday's ones, oozing the message of universal 'until-further-noticeness' of everything deemed worthy of recording).”¹⁸

Doopravdy v rychle se měnící společnosti se nestabilita a proměnlivost identity stávají přirozeným a zákonitým fenoménem. V dnešní společnosti lze pozorovat míchání hodnot, tradic, kultur, rozmazání jazykové a náboženské celistvosti, mizení nacionálních rozdílů. Vytvoření identity v takových podmínkách je skutečně složitým jevem, protože člověk je neustále ve stavu pochybností a civilizační únavy. “Kvůli tomu, že 20. století nabídlo člověku obrovský počet možných identifikací, sociálních rolí, nejširší výběr hodnotových orientací, struktura identity se stala složitější, než kdy jindy předtím. Vzniká problém udržení a sladění četných obrazů v představách člověka o sobě samém. Americký psychiatr Robert Jay Lifton dokonce navrhl zavedení poněti „Proteové identity“. Stejně jako mytologický řecký mořský bůh Proteus je symbolem

---

¹⁶ TOFFLER, Alvin. *Previews & premises: an interview with the author of Future shock and The third wave*. Montréal: Black Rose Books, 1983. ISBN 0920057373, s. 151.

¹⁷ From Pilgrim to Tourist - or a Short History of Identity. BAUMAN, Zygmunt. *Questions of cultural identity*. Los Angeles, Calif: Sage, 2011, s. 18-36. ISBN 9781446265475, s. 18

¹⁸ Tamtéž.

nekonečných transformací, moderní člověk je nucen se neustále měnit a už není schopen udržet stabilní identitu.¹⁹

Identita období postmodernismu je charakterizována jako fragmentární, pohyblivá, nestabilní. Zkoumat se jí stalo zajímavější, však ale mnohem složitěji. Zjevně proto se řada vědců obrátila k výzkumu narativů jako metody zkoumání identity. Vyprávění je vnímáno jako nesmírně důležitý pro člověka způsob vysílat svůj vlastní zážitek. Budeme se věnovat narativní identitě v následující kapitole, ale předtím shrneme, co bylo řečeno výše.

V současnosti identita je nepochybně jedním z ústředních pojmů sociologie, psychologie a filozofie. Skutečnost, že pojetí identity v různých teoretických souvislostech není stejný, svědčí nejen o nehasnoucím a mnohostranném zájmu o něm, ale také o velkém potenciálu v sociokulturním diskurzu. Bez ohledu na to, že je poněkud obtížné dát jednoznačné a konkrétní vysvětlení pojmu identity, na základě výše popsaných konceptů, budeme chápat identitu jako proces porozumění člověkem sebe sama, smyslu a účelu své existence, hodnotových orientačních bodů, stejně jako vytvoření individuálního obrazu světa a uvědomění svého místa v něm.

1.2 Pojetí identity v literatuře

Problém hledání sebe sama je jádrem nejen filozofie a psychologie, ale také i literatury, která se v každé době zaměřuje na hledání odpovědí na otázky: „Kdo jsem?“, „Proč jsem tady?“.

Pro pravěk bylo nutné určit vnější hranice lidského já a odlišit ho od ostatních. Pro středověk, renesanci a baroko bylo důležité určit postavení člověka především vůči Bohovi, hříchu a ctnosti; v popředí stál obraz člověka váhavého a neklidného, stojícího před výběrem dobra a zla. Hrdiny osvícenské literatury se objevily s již zadanou identitou a prakticky ji nezměnily. 19. století otevřelo

---

¹⁹ LIFTON, Robert Jay. *The protean self: human resilience in an age of fragmentation*. New York, NY: BasicBooks, c1993. ISBN 0465064205.

psychologickou identifikaci. Váhání ve věci vlastního já se staly hlavním problémem uměleckého díla, teď se hrdina snaží poznat sebe sama a pochopit motivaci druhých, proniknout do jejich vnitřního světa. Literatura 20. století věnuje zvláštní pozornost tomu, jak se ostatní účastní procesu identifikace osobnosti.

Problém lidské identity se obzvláště zvyrazňuje během krizových období existence lidstva. Prudká změna tempa života, dynamika vědeckého a technologického pokroku, ohebnost veřejného mínění, rozvoj svobody volby, obecná nejistota, oslabení tradic, odhalení stereotypů – to jsou všechno charakteristiky moderního světa. Právě za takových podmínek je člověk opakovaně nucen přehodnocovat své místo ve společnosti. Právě proto můžeme pozorovat zvýšený zájem o problematiku lidské identity ve vědecké, ale i krásné literatuře. V první podkapitole bylo už zmíněno, že identita v postmoderním období je charakterizována jako mozaiková, pohyblivá a nestabilní, je stále obtížnější ve zkoumání. Možná právě proto zvýšil se zájem o nové metody studia osobnosti člověka, jmenovitě k narativu.

Ve druhé polovině 20. století se stala populární koncepcí, že narativ neboli vyprávění je prostředkem chápání reality. Začátek zájmu o vyprávění v humanitních oborech, podle vědců J. Brockmeiera a R. Harré, je objev v roce 1980 skutečnosti, že forma příběhu, ústního a písemného, je zásadní psychologický, lingvistický, kulturologický a filozofický základ lidských pokusů vyrovnat se s přírodou a podmínkami existence.²⁰ Vzniká otázka, jak prostřednictvím vyprávění člověk tvoří to, co nazývá svým životem a jaký typ identity se v tomto procesu vytváří.

Francouzský filozof a literární teoretik Paul Ricoeur zkoumá identitu přes literární kategorie vyprávění, intriku a chronologii událostí. Ve své práci *O sobě samém jako o jiném* rozebírá pojem narativní identity. P. Ricoeur určuje dva významy identity: identitu jako totožnost (lat. idem, angl. sameness) a identitu

---

²⁰ BROCKMEIER, Jens a Rom HARRÉ. Narrativ: problemy i obeshchaniya odnoy al'ternativnoy paradigmy. In: *VOPROSY FILOSOFII*. Moskva: Nauka, 2000, s. 29-42. ISSN 0042-8744, s. 30

jako samost (lat. ipse, angl. selfhood).²¹ Dialektika, rozdíl mezi totožností a samostí, má v jeho koncepci identity zásadní význam. Totožnost se vyznačuje permanentností v čase, jedinečností a kontinuitou (totožnost věcí jen sama sobě a nikomu jinému v jakýkoliv okamžik na všech fázích vývoje). Samost podle Ricoeura znamená porozumění toho, že tělo patří mně jako jedinci, i když v čase nezůstává stejným. Opozice mezi totožností a samostí se odstraňuje v narativní identitě postavy, pro niž může být charakteristická dynamická identita.²² P.Ricoer považuje zápletku neboli intriku za operaci, která dovoluje zahrnout do vyprávění jak shodné tak neshodné prvky (peripetie, proměnlivost osudu). Jedná se o konfigurační akt (termín používaný P. Ricoerem odkazuje na takové umění kompozice, které zprostředkovává mezi dohodnutými a neočekávanými prvky).²³ Rozvíjení zápletky je možné přenést z děje na postavu. Vývoj intrika postavy jako děje je taková konfigurace, jež sladí souhlasnost a nesouhlasnost a zahrnuje rysy jednoty života, považované za jedinečnou časovou totalitu, která jej odlišuje od jakékoliv druhé postavy²⁴ a také nesoulad vyvolaný nepředvídatelnými událostmi, které naplňují život²⁵. Takovým způsobem se identita postavy rozvinutého do intriky, je také dynamická identita, syntéza heterogenního, která zahrnuje překvapení a peripetie, jejichž význam je zřejmý pouze v pozdějším pohledu. Vyprávění vytváří identitu postavy, spolu s tím buduje také identitu vyprávěného příběhu. Identita příběhu, podle Ricoeura, vytváří identitu postavy.²⁶

Ricoeur interpretuje dynamickou identitu prostřednictvím dvou pólů, kolem kterých je identita formována jako stálost v čase (stabilní rysy, podle kterých poznáme osobu) a samost (věrnost sobě). Mezi těmito dvěma póly se rozvíjí intrika a lze je považovat za syntézu těchto dvou stavů. P. Ricoeur se tedy pokouší vysvětlit rozporuplnost obou projevů identity – idem a ipsum - a vyřešit dualitu konceptu identity prostřednictvím narativní metody.

---

²¹ RICOEUR, Paul. *Sam yak inshyi: per. iz fr.* Kyjev: Dukh i Litera, 2000. ISBN 966-7888-03-7, s. 141

²² Tamtéž, s. 172.

²³ Tamtéž, s. 170

²⁴ Tamtéž, s. 177

²⁵ Tamtéž, s. 178

²⁶ RICOEUR, Paul. *Sam yak inshyi: per. iz fr.* Kyjev: Dukh i Litera, 2000. ISBN 966-7888-03-7, s. 178

O dynamice identity hovořil také významný ruský filosof Mikhail Bachtin. Podle něho právě já se objevuje v okamžiku, kdy se člověk s sebou nesouhlasí²⁷ a vždy existuje pro druhé a pomocí druhého²⁸. M. Bachtin rozvíjí myšlenku o tom, že ten druhý účastní ve formování sebeuvědomění, psal však o tom, že i když se podíváme na sebe očima druhého, vždy se dokážeme vrátit k sobě.²⁹

Dále ve své práci budu uvažovat o identitě literární postavy. Začnu od myšlenky, že postava se neobjeví v příběhu najednou jako něco hotové, především je to obraz, který je v procesu neustálého formování, poněvadž během rozvíjení vyprávění vznikají nové a nové obrazy hrdiny z různých úhlů pohledu (vypravěče, jiných postav, způsobů vyprávění). Budeme se zabývat problémem utváření identity literární postavy během vyprávění, autorovými přístupy k jeho řešení a možnostmi určení identity postavy čtenářem.

Hledání identity se však netýká pouze literárního hrdiny. Je možné zkoumat identitu syžetových obrátů způsobených neopodstatněným jednáním postavy. Dobrým příkladem je detektivní žánr, kde často autor záměrně skrývá pravou motivaci hrdiny, aby čtenáři měli příležitost vytvořit množství variantů neboli identit toho, co se stalo a postupně odstavce za odstavcem se dozvídat tu pravou. Dá se rozebírat také konfrontaci mezi identitou autora, lyrickým já a čtenářem. Lze hledat i identitu uměleckého textu, od shody se zvoleným žánrem do problému převzetí obrazů a motivů.

Je zřejmé, že identita je mnohostranný koncept, který otevírá velké pole perspektiv ve zkoumání nejdůležitějších rysů poetiky uměleckého díla. Zejména procesy identifikace literární postavy představují důležitý aspekt při porozumění mechanismům vytváření a vnímání uměleckého obrazu a jednoznačně si zaslouží podrobný výzkum v budoucnu.

---

²⁷ BACHTIN, Michail Michajlovič. *Problemy poetiki Dostojevskogo*. 3. vyd. Moskva: Chudožestvennaja literatura, 1972, s. 100

²⁸ BAKHTIN, Michail. *Estetika slovesnogo tvorčestva*. Moskva: Ripol Klassik, 1979. ISBN 9785458232029, s. 35

²⁹ Tamtéž.

2 Problém identity v románu P. Brycze Patriarchátu dávno zašlá sláva

Patriarchátu dávno zašlá sláva je román současného českého spisovatele Pavla Brycze z roku 2003, za který v roce 2004 obdržel Státní cenu za literaturu. Kniha se skládá ze 106 krátkých povídek, každá má svůj vlastní název. Román pojednává o událostech příslušníků jednoho rodu Berezinků od konce první světové války až do začátku 20. století. Vyprávění není lineární, má mozaikový, fragmentární charakter. Ústřední tématem románu je hledání vlastní identity v podmínkách soudobého světa. V jednom z rozhovorů po obdržení státní ceny Pavel Brycz říká: „Na počátku devadesátých let začaly na člověka útočit spousty nových informací, najednou všechno přestávalo platit a já jsem ztrácel postupně všechny opěrné body. Tak jsem musel začít hledat nějakou svou identitu, mužskou identitu, národní identitu i identitu historickou. Pro mne je vždycky strašně důležitý nějaký příběh, díky němu se můžu zorientovat v čase a prostoru.“³⁰

Děj románu neboli rodinné ságy³¹ se odehrává na území bývalého Sovětského Svazu, Československa, východního a západního Německa, nynější Ukrajiny a České Republiky. Hlavní postavy jsou nejstarší muž rodu Jefim Berezinko, jeho vnuk Roland a pravnuke Vladimír Berezinko. Právě těmto postavám autor věnuje největší pozornost. Vyprávěč je autor, jeho komentáře se často prolínají do přímé řeči a myšlenek postav. „[...] na osudech několika generací původem ukrajinské rodiny reflektuje vyprávěč pohnuté události dvacátého století. Románová syntéza některých dominantních rysů autorovy prózy (autobiografičnost, vyrovnávání s ukrajinskými předky, motivy bratrovy

---

³⁰ BALAŠTÍK, Miroslav. "Díky příběhu se orientuji v čase a prostoru...". *HOST: Měsíčník pro literaturu a čtenáře* [online]. Brno, 2004, XX(10), s. 5-10. ISSN 1211-9938. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2004/10-2004/diky-pribehu-se-orientuji-v-case-a-prostoru>

³¹ Iveta Mindeková určuje žánr jako rodinná sága neboli kronika a píše: „Už zvolený žánr ságy, kroniky rodiny Berezinků, předznamenává témata rodu, paměti, hledání kořenů. Různé varianty pokusů vyrovnat se s novější minulostí představují jednu z významných tendencí současné české literatury“ (MINDEKOVÁ, Iveta. Mýtus v románu Pavla Brycze Patriarchátu dávno zašlá sláva. *Legends a mýty české a slovenské literatury* [online]. Praha, 2007, 6, 145-150 [cit. 2017-12-21]. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/slk/data/2007/sbornik/18.pdf>)

smrti a latentní homosexuality) představuje návrat k velkému příběhu evropských dějin.”³²

Dále se budeme věnovat analýze postav románu z hlediska jejich porozumění vlastní identity. Všechny postavy v naší práci, kromě ženských, jsou uspořádány podle uvedení autorem v románu.

3.1 Analýza vývoje identity postav v románu

2.1.1 Jefim

Jefim Berezinko je postava, kterou se dá pozorovat od samého začátku románu až do konce. Je to muž, jenž se účastnil první a druhé světové války, přežil hladomor a viděl smrt své ženy a dětí. Je to svědek opakovaných změn systému hodnot společnosti (prudké rozšíření nové bolševické morálky, odmítání starých tradic, rozšiřování myšlenek komunismu, urychlení technologického pokroku). Čtenář se seznámí s postavou Jefima ve věku 43 let v těžkém období hladu po první světové válce. Jedná se o již zformovanou osobnost se svými vlastními životními přesvědčeními, zásadami a bohatými zkušenostmi. Na rozdíl od jiných postav Jefim našel svou identitu a nesnaží ji změnit.

Na začátku románu autor popisuje Jefima jako nejvýznamnějšího muže vesničky Ozero, uznávaného vesničany mudrce³³, člověka, s jehož názorem se počítají a protivit se mu bojí. Vnímá sebe jako pravého Ukrajince, strážce svého rodu, takže zpráva, že se jeho syn Theodor vzdal svého příjmení a dal synovi německé příjmení své manželky Effenberg, neuvěřitelně rozzlobila Jefima a okamžitě šel opravit synovou chybu. Jméno pro Jefima je posvátné a nedotknutelné, Boží dar. Autor velmi barevně popisuje okamžik, kdy Jefim opouští budovu matričního úřadu, nasycuje text velkým množstvím metafor a obrazů: „Neví se, jakou řečí Jefim mluvil, když předtím nikdo z Liberečanů

---

³² GILK, Erik. Pavel BRYCZ. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1347>

³³ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 10

nerozuměl jeho jedinému slovu. Ale musela to být řeč ďábelská, řeč jeho předků a řeč velkého muže, neboť vyšel ten dubnový den roku 1930 z liberecké radnice a vítězně krácel po kočících hlavách náměstí a ulic Babylónu, nesl se jak Alexandr Makedonský, dobyvatel, a lidé, kteří předtím nerozuměli, se najednou zastavovali a hleděli na prvního velkého vojevůdce z Východu, který vítězně táhl přes jejich město, zbrocený krví svých úhlavních nepřátel, jejichž hlavy už nikdy neuvrhnou jeho duši tam, kde chybí světlo. Theodor Effenberg a Roland Effenberg byli zabiti a vzkřísil Theodora Berezinka a Rolanda Berezinka.³⁴ Aby zdůraznil význam a velikost osobnosti Jefima, autor často vybírá silné obrazy pro srovnání, spolu s již zmíněným Alexandrem Makedonským vyskytuje i první velký vojevůdce z Východu, slavný pistolník na Divokém západě a přítel indiánů Old Shatterhand, Mojžíš a dub se silným kmenem.

Čtenář se opakovaně přesvědčuje, že Jefim je hrdý na svou minulost a váží si tradic. „[...] za dveřmi stál otec ve svém ukrajinském kroji, s ovčím rounem obráceným chlupy dovnitř a s pohledem jurodivého starce“³⁵ tak v dopise pro svou nemocnou matku popisuje svého otce Theodor, jenž na rozdíl od Jefima chce odtrhnout od svých kořenů. „[...] rozprávěli dlouze o životě a těšili se z toho, že se našli v cizím městě Reichenbergu dva lidé, kteří se nestydí mluvit svou řečí“³⁶ tak autor popisuje přátelství Jefima s Adamem Jakubovičem. Podařilo se jim najít společnou řeč, a to navzdory skutečnosti, že oba mluví jiným jazykem. O několik let později se skamarádí také jejich potomci, Roland Berezinko a Ivan Jakubovič, kteří byli jediní cizinci ve třídě, a nic jiného než se spřátelit jim nezbývalo. Na pohřbu Theodora jeho syn Roland je překvapen odolností a vytrvalostí Jefima, porovnává jej s indiánským totemem. Autor záměrně zvolil takové srovnání, protože totem je zakladatel plemena, mýtický předek, duše rodu: „Jeho tvář je pevná jako skála, naposled pohlédl před obřadem do tváře Theodora, do ucha mu

---

³⁴ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. [ISBN 8020429964, 9788020429964](https://doi.org/10.1007/978-80-204-2996-4). Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 24

³⁵ Tamtéž, s. 21

³⁶ Tamtéž, s. 27

cosi pošeptal, políbil ho a nyní stojí jak indiánský totem, sval se mu ve tváři nepohne.“³⁷

Po smrti své ženy Marji a ztrátě všech svých synů v druhé světové válce Jefim i nadále zůstává nejdůležitějším mužem ve vesnici, je mu už přes sedmdesát a nyní je předseda kolchozu. Staří však ho nemine, stává se víc mírným a dojemným. Zamiluje se do mladé dívky Nastí, která se tak i nedočkala manžela z války. Nast'a bydlí s Jefimem v domě, pomáhá s hospodařením a stává se pro něj dobrým společníkem. „Miloval její smích a její mládí. A přece právě s ní nebyl mužný. Jektaly mu zuby, jen se k ní chtěl jako muž přiblížit, úpěnlivě čekal na její ano, ačkoliv nikdy předtím nečekal na nějaká slova, když v celém těle se dá tak snadno číst.“³⁸ Jefim vnímá Nast'u jinak, než ostatní ženy, chce mít s ní nové děti. Tento pocit zamilování umožnil Jefimovi, aby nemyslel na smrt. Touha vybudovat nový život s Nastřou je tak silná, že když do vesnice přichází člověk se zmrzačeným obličejem, Jefim začíná být velmi nervózní z předpokladu, že Nast'a v tomto muži může rozeznat svého manžela: „Jefima polilo horko, ohlédl se na Nast'u. I ona zrudla a neslyšně mumlala nějakou modlitbu. Jefim se hryzl do rtu. Cítil, jak mu po bílých vousech stéká pramínek krve.“³⁹, „Jefimovi se zatmělo před očima.“⁴⁰ Záchrana přichází ze strany chápavého popa Kazimíra, Jefimova věrného kamaráda, jenž předpokládá, že neidentifikovatelný muž může být syn Jefima Boris. Bez ohledu na to, že Jefim nepochybuje o tom, že to není Boris, člověk bez tváře a možnosti mluvit, slyšet a vidět, stává se v očích vesničanů jeho synem. Jefim miloval Nast'u tak silně, že nechtěl ji dát příležitost uznat bezvýrazného muže za svého manžela, nicméně mladé dívce nic nezabránilo později mít styk s nazývaným synem Jefima. Teprve v momentě, kdy spatřil Nast'u s neznámým mužem bez obličeje, Jefim Berezinko si uvědomí, že zestárl. Mladá dívka dala přednost zmrzačenému, ale mladému před ním, silným a moudrým. Můžeme to pochopit díky autorovým komentářům: „Jefimovi v očích zaplálo a chytil vidle. Pak ale oheň v jeho očích zhasl, byl muž, ale byl stár –

---

³⁷ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 52

³⁸ Tamtéž, s. 44

³⁹ Tamtéž, s. 45

⁴⁰ Tamtéž.

a takový je světa běh, že na mladých hřebcích jezdí mladé divoké dívky a od starých valachů se stařeny nechají vláčet ke hřbitovu.“⁴¹

Znovu se čtenář setkává s postavou Jefima v den jeho 93. narozenin, kdy pop Kazimír daruje letitému Berezinku černou malou kobytku Mášenku. Scéna popsaná v povídce Pop Kazimír je podle mého názoru velmi důležitá pro pochopení autorského úmyslu obrazu Jefima Berezinka.

Oslavenec vypráví své kobylice Mášence pohádku o kozáku Ljubimovi a jeho kobylice Aglaje. Jedná se o kozáka, který krutě zabíjel Židy během války s Poláky. Kozák sbíral skalpy zabitých lidí a nosil na sobě, v takové podobě jezdil krajinou. Duše zavražděných Židů se však obrátily k bohu Jahve, aby potrestal Ljubima. Bůh udělal tak, aby se skalpy začaly rozrůstat přímo do těla kozáka. Ten nedokázal snést trest a skočil ze skály spolu se svou kobytkou Aglajou. Ljubim se ocitl v pekle, Aglaja - v ráji, vrátila se za Ljubimem bleskem, ale zemřela ve snaze ho zahranit. Kozák ji pohřbil, poprosil o odpuštění u rabína a šel do Gehenny, aby se modlil za své hříchy. Tento příběh odkazuje na národní povstání Hajdamáků v pravobřežní Ukrajině v letech 1868-1869, jež bylo zapsáno do dějin pod názvem Kolijivščyna, a to právě události tak zvané Umaňského masakru, kdy hajdámci masově a brutálně zavraždili polské katolíky a židy (jako reakce na národnostní a náboženské utlačování ukrajinské populace pravobřežní Ukrajiny na území Rzeczpospolité). Později povstání bylo potlačeno polským a ruským vojskem, vůdci povstání byli odsouzeni k silným torturám a pak popraveni.⁴² Události Kolijivščyny se staly základem prvního ukrajinského historického románu ve verších, známé historické a hrdinské básni Tarase Ševčenka s názvem *Hajdamáci*. Příběh, který vypráví Jefim Berezinko, se podobá atmosférou a náladou Ševčenkově básni. Srovnajme zobrazení stejné události u Brycze a Ševčenka: ”Kozák Ljubim býval krutý muž. Ve válce s Poláky vraždil Židy a jejich skalpy si věšel po těle. Zabil jich tolik, včetně žen a dětí, že už nevypadal jako člověk, ale

---

⁴¹ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 47

⁴² Kolijivščyna. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-12-21]. Dostupné z: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Коліївщина>

chlupatý d'as, celý pokrytý lidskými vlasy. I slunce se ho bálo a noc panovala na zemi.⁴³

„Honí se mraky, slunko spí
A lidské slovo neozve se,
Jen vlci vyjí na návsi
A sárou mrtvé.“⁴⁴

nebo

„Je jim málo slunka, květů,
Mrak prý všechno maří.“⁴⁵

nebo

„Jako smrt jsou naše šiky,
kosí bez rozdílu
ženy, dívky ... a proud řeky
má krvavou žílu.
Ani nemocní a starci,
ba víc, nepřežily
ani nedorostlé děti
neúspornou chvíli.
Všichni padli jedna duše
Nezůstala živá [...]“⁴⁶

Kromě toho, protínají se obrazy pekla, blesku a černé kouře. Jedna z hlavních postav Ševčenkovy básně Ivan Honta cítí lítost za svůj čin, stejně jako kozák Ljubim. Ševčenko nepostrádal i tradiční pro romantickou literaturu obraz

---

⁴³ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 83

⁴⁴ ŠEVČENKO, Taras Hryhorovyč. *Hajdamáci*. 2. vyd., ve SS 1. vyd. Praha: Svět sovětů, 1961, s. 104

⁴⁵ Tamtéž, s. 105

⁴⁶ Tamtéž, s. 86

lidového zpěváka kobzara Volocha. V době odpočinku je Voloch vždy v centru pozornosti celé společnosti, baví Hajdamáky písněmi, které oslavují vítězný duch povstalců. Ve výpravách se vždy loudá jako poslední na své kobylce. Dokonce i na začátku románu autor představuje Jefima jako cestáře, jenž byl oblíbencem vesničan: „Ačkoliv byl cestář a do dědiny přišel takříkajíc s holým zadkem, stal se mezi všemi zdejšími starousedlíky uznávaným mudrcem, za nímž chodili častěji než za popem a jehož (stejně jako popa) by se nikdy neodvážili nepozvat na slavnost, hostinu, zásnuby, kar a nepodarovat nějakou výslužkou. Jak se stalo, že byl Jefim tak oblíbený, ačkoliv o setí, vláčení, orání, hnojivech, pícninách, o vepřovém i skotu zhola nic nevěděl, bylo zahaleno tajemstvím.“⁴⁷ Autor také opakovaně ukazuje, že Jefim vždy zpívá na svátcích nebo na pohřbech, texty písní o botách, Galině a kalině, o Nastě a vojně se několikrát vyskytují v průběhu děje ve scénách různých životních etap Jefima. Příběhy, které začal vzpomínat a vyprávět starý Berezinko i přes docela soudobý obsah, jsou propletené s lidovými motivy (například, historka o pomatené vdově, která lehla do hrobu vlastního manžela, a pak sousedé byli nuceni jeho tělo zpopelnit a vysypat popel do řeky, aby ji zachránit od bláznivých činů).

I znovu se čtenář setkává s postavou Jefima v den jeho narozenin – patriarcha rodu Berezinků slaví 111 narozeniny. Na počest nejstaršího člověka na světě organizují demonstrační oslavu, byli pozváni pionýři a reportér místních novin. Autor se vyjadřuje k této oslavě tak: „Tak tedy Jefimovi je sto jedenáct let a hrají mu jak na pohřbu Brežněva, Černěnka, Andropova, hrají mu jak mladému atletovi, jenž vyhrál olympiádu, hrají mu jako neporazitelným hokejistům trenéra Tichonova, hrají mu tu nejkrásnější hudbu pro mužskou duši.“⁴⁸ S pomocí obrazu dubu se silným kmenem a rozložitou korunou autor ukazuje, že Jefim se vnímá jako člověka, který položil celý rod a nyní jeho příbuzní žijí po celém světě. Spolu s pochopením vlastního významu a poslání přichází také k Jefimu i pocit osamělosti a stesku: „[...] já nadávám celý den na Boha, což mě tu nechal samotného, vždyť všichni, které jsem znal, jsou

---

⁴⁷ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. [ISBN 8020429964, 9788020429964](https://doi.org/10.1007/978-80-204-2996-4). Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 9

⁴⁸ Tamtéž, s. 164

už tam, kde je nic nebolí, měl jsem rodinu, ale odešli, moje kořeny zbytněly, jsou tadyhle všude pod zemí, táhnou se po celém Ozeru, mí vnuci a pravnuci asi nenašli místo pro své vlastní malé kořínky, a tak mě opustili, jsou teď všude, rozlezli se po široširé zemi jako kobylky [...]“⁴⁹

Jefim se porovnává s patriarchou Metuzalémem, jenž je jedním z praotců lidstva, nejstarším mužem na zemi, který podle židovské Bible žil 969 let. Podle legendy má jeho modlitba za umírající lidstvo schopnost zaplašit smrt a odstranit potopu, která začala až po smrti Metuzaléma⁵⁰. Pocit beznaděje se spojuje se smyslem pro vlastní velikost a moc: „Píšu dopisy Červenému kříži, ať mi je najde, ať se ozvou, ať přispěchají k tomu Metuzalémovi, který je starý jak hájový strom [...]“⁵¹. Následující den po narozeninách nejstaršího člověka na světě, přihodila se havárie na Černobylské jaderné elektrárně. Po řadě událostí se Jefim ocitne na pohřbu šesti prvních likvidátorů havárie, kde opět zpívá píseň, kterou se autor stylizuje s lidovou, o botách, Galině a kalině. Jefimovi přítomnost na pohřbu je podmíněna zformovaným obrazem lidového zpěváka, kobzara jako morální autority v národě a kněze „na volné noze“⁵², a výkon písně se stává jakýmsi pohřebním pláčem po zesnulých. Jefim cítí vinu za to, co se stalo, v jeho vědomí mrtví jsou jeho děti, jež nezachránil před smrtí („Viděl sám sebe jako nezodpovědného Otce“⁵³). Obrazy z písně Boty se opět podobají obrazům z básně Tarase Ševčenko *Větrě bujný*. Obecná nálada a obrazy černých vln, černých ptáků a kaliny jsou velice souzvučné v obou dílech⁵⁴:

„Ono ví, kde je můj milý,

---

⁴⁹ Tamtéž, 171.

⁵⁰ ŠEDROVICKIJ, Dmitrij. *Vvedeniye v Vetkhiy Zavet. Pyatknizhiye Moiseyevo: Kniga Bytiya: nachalo vseмирnoy istorii* [online]. 9-e vyd. Moskva: Terevinf, 2014. ISBN 978-5-4212-0184-7. Dostupné z: http://shchedrovitskiy.ru/PDF/978-5-4212-0184-7_Svodn7.pdf, s. 89

⁵¹ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 163

⁵² KUSHPET, Volodymyr. *Startsivstvo: mandrivni spivtsi-muzykanty v Ukraïni (XIX--poch. XX st.)*. Kyjev: Tempora, 2007. ISBN 966-8201-18-3, s. 125

⁵³ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 184

⁵⁴ Je zajímavé, že ukrajinský básník Borys Oliynyk (1935-2017) také zvolil navazování na obraz černého ptáka v Ševčenkově poemě Kavkaz (1845) a také obraz padlého tisíciletého dubu pro zobrazení tragédií šesti prvních likvidátorů černobylské havárie v kontextu problému zodpovědnosti za důsledky technického pokroku ve své poemě „Sedm“ (1988).

Vždyt ho nosívalo,
Ono poví – siné moře,
Kam ho asi dalo”⁵⁵ (T. Ševčenko)

„Proč jste boty neodpluly
Za Galinou za Galinou
Protože nám černé vlny
Nepomohou nepomohou“⁵⁶ (P. Brycz)

„Tehdy zanes moji duši
Ta, kde je můj milý
A červenou kalinu – mne zasad’ u mohyly.“⁵⁷ (T. Ševčenko)

„Na kopci tam kosti leží
Pod kalinou pod kalinou“⁵⁸ (P. Brycz)

„[...] a vyrostla
mohyla v tom čase,
nad ní jako černí strážci orli poletují,
a o ní kobzaři dobrým
lide prozpěvují“⁵⁹ (T. Ševčenko)

„Proč jste boty neletěly
Za Galinou za Galinou
Protože nám černé vrány
Nepomohou Nepomohou“⁶⁰ (P. Brycz)

---

⁵⁵ ŠEVČENKO, Taras Hryhorovyč. *Výbor básní: přeložila Růžena Jesenská*. číslo 69. Praha: Alois Wiesner, 1900, s. 18

⁵⁶ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s.185

⁵⁷ ŠEVČENKO, Taras Hryhorovyč. *Výbor básní: přeložila Růžena Jesenská*. číslo 69. Praha: Alois Wiesner, 1900, s. 19

⁵⁸ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s.185

⁵⁹ ŠEVČENKO, Taras Hryhorovyč. *Výbor básní: přeložila Růžena Jesenská*. číslo 69. Praha: Alois Wiesner, 1900, s. 13

⁶⁰ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s.185

Na závěr románu autor opět dává možnost se čtenáři ujistit, že Jefim Berezinko zůstává věrný své identitě jako silného muže se zřejmými tradičními postoji ("[...] muž patří k ženě, žena k muži, a jestli chce nějaký muž patřit k muži, k dítěti, ke kamenu, k stromu anebo k zvířeti, ať se nejmenuje Berezinko, nemá jeho krev a v kalhotách to, co tam patří."⁶¹).

---

⁶¹ Tamtéž, s.275

2.1.2 Theodor

Theodor je jedním z mnoha synů Jefima Berezinka, postava, s níž se čtenář seznámí už na prvních stránkách knihy a velmi rychle a nečekaně se rozloučí. Jedná se o muže, jenž už má svůj vlastní názor a snaží se činit po svém a v rozporu s existujícími tradicemi. Člověk, který není spokojený s tím, kdo je a kde se narodil, usiluje se o oddělení od všech známek svého původu.

Theodor vyrůstal ve vesnici Ozero ve velké rodině Jefima Berezinka, po návratu z první světové války a zachycené tam krutosti, touží po útěku od své rodiny a chce najít nové místo pro sebe na tomto světě: „I vlastní rodina mu připadala jako tlupa divochů. Nejraději by se narodil a vzrostl v cizí zemi, mluvil střízlivým jazykem plným logiky a šedivěl na procházkách v kultivovaných parcích evropských metropolí.“⁶² To je důvod, proč se stěhuje z Ukrajiny do tehdejšího Československa a založí rodinu s vdovou Němce Viktora Effenberga, jenž byl zabit ruskými kozáky. Po narození dlouho očekávaného syna se Theodor rozhodne dát dítěti německé příjmení své ženy Emilie a zároveň si změnit také i své příjmení. Takovým způsobem se Theodor pokouší ještě dál se odpojit od minulosti.

Jeho otec Jefim Berezinko však nedovolí, aby Theodor šel vlastní cestou, přijíždí z Ukrajiny k synovi, aby všechno vrátil do normálu: jeho vnuk a syn se znovu stává Berezinkami. Mělo by být poznamenáno, že Jefim nepřesvědčil Theodora o jeho chybě, místo toho jednoduše šel do matričního úřadu a přepsal příjmení zpět. Pocity Theodora vůči otci autor odhaluje prostřednictvím dopisů adresovaných matce Theodora Marji. Theodor srovnává svého otce se starým tažným volem: „[...] i kdyby hulákal starý tažný vůl sebevíc a zlobně pohazoval mohutnou hlavou, traktor udělá konec jeho pýše a jeho doba dávno skončila.“⁶³ Je to ilustrace nejen Theodorova vnímaní rodiny a rodinných tradic, ale i obecně tendenci – stejně jako člověk dává přednost technologiím, lidské a rodinné vztahy ustupují do pozadí. Otcova přesvědčení o důležitosti příjmení jsou

---

⁶² BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. [ISBN 8020429964, 9788020429964](#). Dostupné také z: [goo.gl/qqvAxL](#), s.14

⁶³ Tamtéž, s. 26

pro něj „takový starý nemoderní pověry“⁶⁴. Vnímá zásah Jefima jako změnu života, píše své matce: „[...] od pupeční šňůry minulosti se člověk neodstříhne bez kapky krve.“⁶⁵

V tomtéž dopise Theodor zmiňuje, že nechce, aby jeho syn žil jako on („[...] bohda nebude žít na této zemi jako hovado, jak já žil, s kozáky obcovat a se smrtí se vláčet.“⁶⁶). Nejspíš proto se chce zřeknout celé své minulosti, svých kořenů a rodiny, je to pro něho jediný způsob, jak vychovat ze syna pravého Němce. Navzdory skutečnosti, že jeho německá manželka Emilka chtěla, aby její děti studovaly na české škole, studium tam netrvalo dlouho. Začala válka a Hitlerged se skutečně pokoušel udělat z dětí Theodora skutečné Němce. Z krátkého dialogu mezi Theodorem a jeho ženou Emilkou lze pochopit, že hrdina odmítá postoje Hitlera a odsuzuje genocidu⁶⁷. Jeho přesvědčení mu však nezabraní pracovat během druhé světové války jako průvodčí na trase Reichenberg - Aussig ⁶⁸ Autor zdůrazňuje, že pro Theodora to byla nejlepší varianta vývoje událostí ve válečných podmínkách: „V časech uniform získal také on svou uniformu. Chválabohu tu nejpříjemnější uniformu.“⁶⁹ Doopravdy měl štěstí, že nebyl poslán na bitevní pole ani do koncentračního tábora.

Po válce se Theodor změní, vyhýbá své milované ženě Emilii, tíhne k osamělosti. Zajímavé jsou poslední řádky věnované postavě Theodora: „Odjel na rudém koni. Když Theodora Berezinka lékaři otevřeli, našli v něm nádor velikosti koňské hlavy. A to byl kůň, na kterém odjel.“⁷⁰ Jezdec na rudém koni je klasicky vnímán jako druhý jezdec Apokalypsy poslední knihy Nového zákona.⁷¹ Autor používá daný obraz jako symbol války a rozvratu, jež zahubily člověka. Podle

---

⁶⁴ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 28

⁶⁵ Tamtéž, s. 21

⁶⁶ Tamtéž, s. 26

⁶⁷ Tamtéž, s. 29

⁶⁸ Je známo, že během druhé světové války nebyla železnice používána pro veřejnou dopravu, ale pro zásobování vojska, např. transfer zbraní anebo pro posílání lidí do koncentračních táborů.

⁶⁹ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 36

⁷⁰ Tamtéž, s. 43

⁷¹ „A vyšel jiný kůň, ohnivě rudý. Tomu, kdo na něm seděl, bylo dáno odejmout mír ze země, aby se navzájem vraždili; a byl mu dán veliký meč.“ (*Bible: překlad 21. století* [online]. Praha: Biblion, 2009, s. 1255-1564. ISBN 978-80-87282-00-7. Dostupné z: <http://bible21.cz/wp-content/uploads/2010/12/BIBLE21novyzakon.pdf>, s. 1548)

mého názoru, autor mluví nejen o Theodorovi jako jedinci, ale celkově o člověku, jenž přežil válku. Dokonce i ti lidé, kteří nebyli fyzicky zničeni nebo zranění, zůstali po válce morálně zmrzačení, jelikož nedokázali vydržet břemena vlastního výběru (podřít se nacistickému režimu a žít nebo mu čelit a zemřít).

2.1.3 Roland (syn Jefima)

Jednou z ústředních postav románu je Roland Berezinko – syn Theodora a Emilie. Čtenář má příležitost sledovat životní cestu Rolanda od jeho narození až do smrti. Jedná se o člověka, který se od snílka postupně zaměňuje na oběť okolností, na slabého, zpusťšeného muže, zbaveného víry v sebe. Během celého románu se dá pozorovat vývoj jeho lidské osobnosti, jeho neúspěšné pokusy dát na sebe různé identity a jako výsledek – ztráta vlastního já.

Roland přežil druhou světovou válku, smrt rodičů, devět let v drsném pracovním táboře, ztrátu vztahů s rodinou, neúspěšné manželství, vraždu syna a alkoholismus, který ho zničil. Byl Němec, Ukrajinec, Čech, pokrevní bratr Žida, budoucí režisér, uprchlík, zločinec, havíř, jazzman, hodinář, nevděčný manžel-tyran, nenáviděný otec, zaměstnanec továrny na dřevěné hračky, alkoholik a indián. Před analýzou identity Rolanda považuji za nutné věnovat pozornost jednomu zajímavému leitmotivu, který prochází celým dílem v kontextu Rolandova obrazu, a to Nietzscheho pojetí člověka.

Ve vývoji postavy Rolanda lze vidět autorskou interpretaci jedné z řečí Zarathustry z filosofského díla Friedricha Nietzscheho *Tak pravil Zarathustra*, ve kterém prorok vysvětluje život člověka ve třech možných etapách – transformacích ducha. Zpočátku duch se stává velbloudem, pak lvem, a pak dítětem⁷². Velbloud symbolizuje schopnost ducha přijmout a nést břemeno a cesta pouští je utrpení, jež je nutné zdolat před tím, než se stát levem a získat svobodu prostřednictvím boje, odporu, vytváření nových hodnot. Jen po překonání této změny duch je schopen se dále proměnit v nevinné dítě, jež představuje zásadně nový početí ducha, schopné tvoření nového světa⁷³. Nietzsche praví ústy Zarathustry: „Vše toto nejtěžší na se bře nosný duch: podoben velbloudu, jenž nákladem obtěžkán pospíchá na poušť, tak pospíchá duch na svoji poušť. Ale v nejosamělejší poušti nastává druhá proměna: lvem se

---

⁷² NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra* [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2011- Dostupné z https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/40/49/81/tak_pravil_zarathustra.pdf, s. 21

⁷³ Tamtéž, s. 22

tu stává duch, svobodu chce si ukořistiti a pánem býti ve své vlastní poušti.“⁷⁴ Roland představuje člověka, který celý život nesl břemeno, neuvědomil si však a neuznal sílu svého ducha, tudíž uvízl v povaze velblouda a nedokázal se přeměnit na lva.

Poprvé se obraz velblouda v poušti vyskytuje na začátku románu, kdy se třináctiletý Roland poprvé zamiluje do krásné dívky Gretchen během zdravotního pobytu v Rumunsku od Hitlerjurgend. Mladý Roland popisuje svou první lásku poetickými slovy: „Nadra Gretchen jsou jako dva velbloudí hrby, které mě přenesou přes pustou poušť do oázy lásky“⁷⁵, ve snu pod žhavým sluncem však se této srovnání transformuje v obraz Araba s velkým dvouhrbým velbloudem. Právě na tuto událost si vzpomněl už dospělý čtyřiapadesátiletý Roland, kdy se dostal do protialkoholické léčebny. Každý účastník *Klubu přátel ohnivě vody*⁷⁶ měl za povinnost nosit indiánskou čelenku, byla to součást metody docenta Vorla, jenž srovnával alkoholiky s indiány, kteří nedokázali obránit svou zemi a sebe, stejně jako alkoholici se nemohou bránit účinkům alkoholu. I když to nebylo vyžádáno od Rolanda, ihned přijal indiánské jméno *Ten, který sedí na velbloudu a jede pouští s neuhazitelnou žízni*⁷⁷. I přes značnou snahu, boj se svou závislostí Roland prohrává. Svědkem jeho fyziologické smrti se stává psychiatr Semorád, který popisuje to, co viděl profesorovi Vorlu: „V sedm jsme ho objevili. Vypadal příšerně. Vlastně stále tak vypadá. Rval se se smrtí jako lev. Nikdy jsem nevěřil starým pohádkám, které si smrt nějak personifikovaly, ale když byste se podíval do očí toho mrtvého, nabyl byste dojmu, že představa stařeny s kosou je proti tomu, co spatřil on, naprosto sentimentální selankou.“⁷⁸ Tato scéna, podle mého názoru, symbolizuje skutečnost, že pro Rolanda jeho těžké břemeno ukázalo být nad jeho síly. Proměna ve svobodmilovného, silného a odvážného lva se neuskutečnila a Rolandův duch ztuhl ve stádiu velblouda. Přes své touhy a pestré představy o budoucnosti, většinu svého života žil v neštěstí a nebyl v souladu sám

---

⁷⁴ NIETZSCHE, Friedrich. Tak pravil Zarathustra [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2011- Dostupné z https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/40/49/81/tak_pravil_zarathustra.pdf, s. 21

⁷⁵ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 36

⁷⁶ Tamtéž, s. 129-130

⁷⁷ Tamtéž, s. 131

⁷⁸ Tamtéž, s. 189

se sebou. Roland, z našeho pohledu, je souhrnný obraz člověka, vyrůstajícího v podmínkách druhé světové války a vnuceného fašismu, člověka, který viděl genocidu a žil pod útlakem totalitních představ sovětské vlády. Tyto události bezpochyby ovlivnily identitu každého zástupce této generace. Ne náhodou v protialkoholické léčbě se Roland setkává se svými přáteli z pracovního tábora, se kterými se neviděl více než třicet pět let. Stejně jako Roland, marně pokoušeli utopit své problémy a úzkost v alkoholu. Autor záměrně nechá bývalé havíře se sejít znovu v uzavřeném prostoru s přísnými pravidly, režimem a s plným pochopením toho, že pokus o útěk přivede do záhuby. Ukazuje to na typickou situaci – nespravedlnost a drsné okolnosti života otráslly důvěru lidí ve společnost a její hodnoty, jako důsledek beznadějně traumatizování, zlomení systémem jedince ztratili víru v sebe samých a pozbyli kontakt se společností. Dá se tedy říci, že autor skrz obraz věčně putujícího velblouda odhaluje identitu člověka, který dospíval v poválečném období - bezmocného, nepatrného a ponechaného napospas osudu.

Jak již bylo zmíněno, v románu se Roland objevuje před čtenářem v zcela odlišných obrazech: od romantického zamilovaného chlapce z Hitlerjugend až do despotického manžela a bezvýznamného alkoholika. V průběhu románu lze pozorovat, jak se transformuje a mění jeho identita a chápání a přijetí sama sebe. Změna ve vnímání světa hrdinou se projevuje řadou osudových událostí a jeho reakcí na ně. Osobnost Rolanda se otevírá především prostřednictvím komentářů autora, které někdy splývají s myšlenkami a přímou řečí Rolanda, stejně jako prostřednictvím montáže různých podle velikostmi záběru plánů, a to přes systém uměleckých detailů, epizodických postav a opakovatelných motivů nebo analogií.

Poprvé Roland se objeví před čtenářem jako Roland Effenberg, kdy po velmi očekávaném narození svého syna Theodor píše krátký dopis své rodině na Ukrajině, ve kterém uvádí, že se s manželkou domluvil na společném příjmení Effenberg pro svého syna a sebe⁷⁹. Ve stejném roce do Reichenbergu⁸⁰ přichází jeho otec Jefim z Ukrajiny, aby opravil strašnou chybu svého syna a změnil

---

⁷⁹ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 22

německé jméno Effenberg zpět na pravé ukrajinské Berezinko. Příjmení pro Jefima je něco svatého a nedotknutelného, jméno je to, co určuje budoucí životní cestu každého člověka. „Změň si jméno a navždy se zničíš: Bude z tebe, ať chceš nebo ne, někdo jiný.“⁸¹ Právě tak myslí Jefim Berezinko. A ačkoli byl Roland ještě malé dítě, když se změnil z vysněného otcem Němce zpátky na Ukrajince, zná příběh změny svého příjmení velmi dobře, což naznačuje, že jeho otec nejspíše zvedal toto téma (ačkoli tato skutečnost není uvedena v textu). O svém příjmení vypráví šestiletý Roland svému kamarádu Ivanu Adamovičovi: „To říká děda. Tátovi je to jedno, tvrdí, že to jsou takový starý nemoderní pověry, ale stejně se radši jmenuje jako děda, aby ho nerozzlobil. Von je děda hrozně moc silnej.“⁸² Přes to, že prostě reprodukuje vyjádření svého otce ohledně toho, co se stalo, lze pochopit také i Rolandův osobní postoj k této situaci. Bez ohledu na svůj malý věk, přijímá skutečnost, že už není Němec: „Copak ty seš Effenberg?“ podivil se Ivan. „No, byl sem, když jsem se narodil. Ale pak přijel dědeček z Ukrajiny a už jím nejsem.“⁸³ Dědeček v očích Rolanda je silný a statečný Old Shatterhend, slavný pistolník na Divokém západě a přítelem indiánů, postava knížek K. F. Maye. Ačkoli Roland přímo nesouhlasí se změnou svého příjmení, nicméně díky pozitivnímu a idealizovanému obrazu starého Shatterhenda v očích dítěte vidíme, že pro malé dítě osobnost dědečka zaměnila osobnost otce.

Téma nacismu a jeho vlivu na sebeuvědomění hrdiny je představeno v románu prostřednictvím montáže několika scén z povídek *Dospělí hrají své hry*, *Effenbergovy brusle*, *Fotografie s velbloudem* a *Znovu Ivanem Jakubovičem*. Roland si bere příklad z Old Schatterhenda a stává pokrevním bratrem s Ivanem Jakubovičem, synem lékárníka Adama, kterého všichni nazývali Židem (autor hraje s čtenářem, zda byla rodina Jakubovičů židovská či nikoli, tím způsobem ukazuje realitu třicátých let 20. století, ve kterém být Židem nebylo výhodné). Byl to Roland, který zahájil přátelství na život a na smrt, řízl zápěstí bruslemi a nabídl Ivanovi udělat to samé: „Spojme si zápěstí,“ instruoval Roland kamaráda, „naše

---

⁸¹ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. [ISBN 8020429964, 9788020429964](https://doi.org/10.1007/978-80-204-2996-4). Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 24

⁸² Tamtéž, s. 33

⁸³ Tamtéž, s. 34

krev se smíchá a budeme pokrevní bratři jak Vinnetou a Old Shatterhand“⁸⁴ autor provádí téměř nenápadnou analogii mezi indiány během kolonizace a Židy v době horlivého fašismu.

Autor velmi lakonicky a ironicky popisuje remilitarizaci Porýní v roce 1936: „Adolf Hitler obsadil demilitarizovanou zónu v Porýní a horlivý chebský knihovník K. H. Frank deklamoval na sjezdu Sudetoněmecké strany bez zvláštního povolení plamenné úryvky z Hitlerova *Mein Kampf* o Velkoněmecké říši a předurčenosti všech Němců ke slavnému údělu“⁸⁵. Je to aluzi na ignoraci skutečnosti, na nečinnost a pasivitu západní mocnosti.⁸⁶ Dalé autor svým krátkým komentářem naznačuje smutnou budoucnost: „Dva dětské pramínky krve měly brzy nahradit krve plné řeky.“⁸⁷ Pak se dozvídáme o zatčení celé rodiny Jakubovičů, které mladý Roland spojuje s rodovým prokletím: „Paní Berezinková plakala a za klíčovou dírkou plakal i Roland, neboť věděl, že za ním do Hitlerjugend Ivan nikdy nepřijde. Tak Roland přišel o svého pokrevního bratra. Přičítal vše nešťastným Effenbergovým bruslím. Kdyby je neschovával u Jakubičových, nikdy by se jimi pokrevně nesbratřil s Ivanem, jeho krev by se tak nestala i krví nejmladšího Jakuboviče, čímž se z něj stal vlastně utajený Effenberg“⁸⁸. Dále se motiv viny se objevuje v příběhu Znovu Ivan Jakubovič, kdy se vyčerpaný chudý pokrevní bratr Rolanda Ivan vrací z koncentračního tábora a byl přijat do nemocnice. Aby smyl svou vinu, Roland se rozhoduje Ivana nakrmit a dát mu kus uzeného masa. Ivan se zběsile vrhá na jídlo a na konci scény umírá silnými střevními křečemi ihned po jídle. Rolandovi nepodařilo vykoupit svou vinu a vrátit se „přízeň bohů“⁸⁹. Tato scéna je, podle našeho

---

⁸⁴ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 34

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Podle svědectví tlumočnicka Ministerstva zahraničních věcí Třetí říše P. Schmidta, sam A. Hitler mluvil o tom, že by remilitarizace Porýní mohla skončit neúspěchem, kdyby někdo zasáhl: „The forty-eight hours after the march into the Rhineland were the most nerve-racking in my life. If the French had then marched into the Rhineland we would have had to withdraw with our tails between our legs, for the military resources at our disposal would have been wholly inadequate for even a moderate resistance.“ (SHORE, Zachary. *What Hitler knew: The battle for information in Nazi foreign policy*. Oxford: Oxford University Press, 2003. ISBN 9780195182613)

⁸⁷ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s.34

⁸⁸ Tamtéž, s. 35.

⁸⁹ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s.39

názoru, metaforou nevratnosti skutku. Roland, stejně jako žádný jiný člověk, nemůže odčinit vinu za svou pasivitu a nečinnost během genocidy Židů. Vidět smrt nejlepšího kamaráda byla pro něj nevyhnutelným trestem za slabost svého ducha.

Autor ukazuje Rolandovo porozumění vlastní roli v tom, co se děje, přes už výše zmíněnou scénu s Gretchen. Roland si představuje, co by mu odpověděl jeho německý učitel na takový popis mladé ženy: „Úplně slyšel slova svého němčináře Herr Ubela: „Co tohle má znamenat? Copak takhle mluví árijský básník? Je to snad Píseň písní Šalamouna, degenerovaného Žida s jeho pohlavní zvráceností a erotickými obrazy, které těží z orientální špíny?! To Žid Freud oslabil tuhle generaci Evropanů, když jim vložil do úst obraz kojné a touhu sedět do konce svých dní na velikých nalitých prsech a pohybovat se na nich nahoru a dolů jak pohaněči velbloudů s očima vypálenýma žhavým sluncem, takže vypadají jak procesí Oidipů s prázdnými bulvami plnými masožravých mušek!“⁹⁰ Dá se pochybovat o tom, že by třináctileté dítě mohlo být obeznámeno s myšlenkami Freuda a dokázat parodovat takovou jedovatou poznámku od svého učitele, avšak je možné, že takovým způsobem se autor snažil ukázat specifikum ideí, které byly vysílané dětem během doby okupace. Vliv byl natolik silný, že obdobné fráze mohly zaznít v hlavě dítěte samostatně. S přihlédnutím k obraznosti vyprávění, lze předpokládat, že autor záměrně nahrazuje myšlenky postavy za fašistické slogany. Výše už byl popsán Rolandův sen pod žhavým sluncem a obraz Araba s velbloudem, který se objevil v jeho vědomí. Jediná věc, kterou Arab říká Rolandovi, je „*Haló, nacisto !!!!!*“⁹¹ Pokud vezmeme v úvahu, že jde konkrétně o sen, tedy o produkt vědomí postavy, pak lze tvrdit, že autor úmyslně zavádí tuto velmi krátkou scénu se snem, aby ukázal, že se Roland zamýšlí nad situací, ve které se ocitl, a nadává si sám sobě, že byl podmaněn nacistickou ideologií.

Po válce a náhlé smrti svého otce Roland začíná přehodnocovat svou národní identitu. Takto autor charakterizuje postavu v kontextu setkání se svým

---

⁹⁰ Tamtéž, s. 37

⁹¹ Tamtéž, s. 37

dědečkem Jefimem: “Roland na svět zanevřel, nechtěl ani odejít s Němci ani zůstat s Čechy, tím jménem Berezinko, kterému přinesl děda z ukrajinského Oзера, trhal jako vzteklý pes obojkem.”⁹² Obvykle člověk nemusí volit svou vlastní národní identitu, národnost je vnímána jako danost. Roland však vzrůstal v rodině Němky, která chtěla vychovat Čecha, a Ukrajince, který odmítal význam tradic. A jestliže od spojení Rolanda s jeho ukrajinskými kořeny zbylo jen příjmení, pak se mu pýcha nedovolila nazývat Němcem nebo Čechem. Právě kvůli pocitu křivdy, že jeho minulost v Hitlerjugend byla odsuzována v tehdejším Československu⁹³, Roland se odváží na útěk do Ameriky, aby splnil svůj sen o pravém pestrém životě. Byl to docela promyšlený krok, protože se Roland dokonce i anglicky učil záměrně.

Autor zmiňuje o tom, že se ještě před útekem Rolandův charakter změní. Roland se stává duší společnosti, ačkoli kdysi dříve byl introvert. Je zajímavé, že autor dokázal ukázat proces přehodnocení svého vlastního života postavou pouze v jedné velice obsažné metaforické větě: „Jako by mu čas strávený s chronometry všech druhů a velikostí v hodinářství pana Roubíčka ukazoval, jak málo zbývá člověku k prožití štěstí.“⁹⁴ Dá se uhádnout, že práce hodináře byla pro Rolanda nekonečná rutina a číselník hodin s únikovou šípkou připomínal jen pomíjivost času.

K popisu odvahy Rolanda a jeho kamaráda, kteří se rozhodli o útěk, autor se obrací k mytologickým obrazům tajemné Šumavy a docela reálnému obrazu kostlivců ze všech válek. Prostřednictvím textu je ukázáno, že bez ohledu na svůj strach mladí muži pokračují jít za svým snem: „Jednou se rozhodli a šli nyní Šumavou jako dva muži, osamělí ve své mužnosti“⁹⁵. Vyvrcholením útěku se stává dosažení hraničního kamene, na němž se mladíci rozhodnou vykonat své tělesné potřeby. Aby zdůraznil veškerou Rolandovu nenávist a nechť k tehdejšímu Československu, autor používá slovní hříčky: „Roland si stáhl kalhoty a přičapal ke kameni. „Československo nejdřív sralo na nás, tak teď mu to

---

⁹² BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. [ISBN 8020429964, 9788020429964](https://doi.org/10.1007/978-80-204-2996-4). Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s.53

⁹³ Tamtéž, s. 52

⁹⁴ Tamtéž, s. 57

⁹⁵ Tamtéž.

vracíme“ smál se Roland⁹⁶ a „Louky se zatřpytily ve slunci a všechno děsivé bylo za nimi jak posraný hraniční kámen se státními znaky.“⁹⁷ Pro vytvoření kontrastu a zdůraznění významu události autor používá krásnou uměleckou metaforu a slangové označení kamene.

Pak zatčení, soudní proces a trest až na devět let v pracovním táboře. Láska k jazzu a sen o pohádkovém životě v Americe neopouštějí Rolanda a stane se hvězdou tábora Nikolaj, účastníkem jazzové kapely Nikolajští negři, která hrála o svátcích. Jazz se stal pro Rolanda způsobem uniknout z reality, těžké práce v dolech a zkaženého zdraví, způsob, jak nahradit sebe „odsouzeného“, „zločince“, „havíře“ za „hudebníka“, „jazzového entertainera“ a „oblíbence publika“. Autor zdůrazňuje, že „Všechny slavnosti [...] zvyšovaly jeho naději na přežití, ba co víc, na jeho opětovnou cestu do Ameriky, do Hollywoodu“⁹⁸.

Po osvobození z tábora Roland nadále pokračuje ve svém stylu života entertainera místní hospody, stává se lvem salonu, který i nadále baví hosty jeho korunou frází „Ladies and gentlemen, přicházíme do nočního podniku „Kde lišky dávají dobrou noc“, stejně jako v jeho 18 let ještě před trestem v táboře.⁹⁹ Všeobecné uznání přinášelo Rolandovi radost a naděj na světlou budoucnost, ztráta pozornosti, pravděpodobně, dává mu možnost si uvědomit vlastní neopodstatněnost, a jako důsledek – odváží se na vztah s mladou a krásnou Květou, která mu porodila syna.

Dítě se Rolandovi stane jakoby zrcadlem a čtenář poprvé naráží na popis konkrétních pocitů postavy: „Hleděl na syna, dala se do něj zima, litoval se a cítil se zrazený a osamělý.“¹⁰⁰ Aby zdůraznil duševní zpustošení Rolanda, autor používá analogii a opozici: „Chlapec, který nepláče, ani se neusmívá. Otec, který nemiluje, ani nenávidí.“¹⁰¹ Vlastní život zklamal Rolanda, jediná věc, která mu přináší radost, je návrat do jeho bývalého staromládeneckého života, veselých

---

⁹⁶ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 57

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž, s. 63

⁹⁹ Tamtéž, s. 56 a s. 72

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 88

¹⁰¹ Tamtéž, s. 88

povídání v hospodě. „To pro tebe, červíčku, jsem běžel přes hranice, to pro tebe jsem kadil na hraniční kámen, to pro tebe jsem zabloudil a zůstal tady, aby ses narodil? Jaký to dává smysl?!“¹⁰² Jestliže během dospívání Rolandovy pocity byly zahaleny autorskými ostrými komentáři a montáží různých událostí, nyní se používá přímou řeč.

Čím starší je Roland, tím více jeho postava je odhalena pro čtenáře. Roland otevřeně odmítá všechno české ve vztahu ke své osobnosti a je to zřejmě vidět v jeho agresivních prohlášeních („Češi... Češi... Já nejsem, já přece žádný zasranej Čecháček nejsem!!!“¹⁰³, „Nežvaň, česká svině“¹⁰⁴) a činech („Tady je mrcha, hi hi hi,“ smál se a na kousičky cupoval svůj občanský průkaz, zašel pak na záchod, útržky dokladu pustil do mísy a spláchl. V prudkém proudu papírky splašeně zavířily a zmizely v odpadu. „Tam patříš, tfuj!“ chechtal se a plivl do klozetu za spláchnutou občankou. „Nejsem Čech. Já ne. Já teda ne!“¹⁰⁵). Později se čtenář z dialogu Rolanda s doktorem z ARO dozví, že mladší Berezinko se označuje za Němce, toto téma však není dál rozvíjeno, což jen potvrzuje skutečnost, že být Němcem pro Rolanda znamenalo jen nebýt Čechem. Po narození druhého dítěte Roland začíná silněji pít, oddaluje se od rodiny a postupně ztrácí svou identitu.

Zajímavá je scéna náhodného krátkého setkání, jako vždy opilého Rolanda s bývalým spoluvězněm z tábora Nikolaj pod přezdívkou Carmen. Bývalý kamarád, překvapený vzhledem Rolanda, říká, že ten byl pro něj vždy příkladem, ale teď se ho mrzí dívat na něho v této podobě. Když se ráno probudil, Roland si už zapomněl na krátkou schůzku, ale myšlenka, že kdysi byl někdo, kdo ho miloval, zůstala. „[...] já byl dole a tys byl nade mnou jako nedostižná hvězda.“¹⁰⁶ zřejmě slyšel jen tuto část výroku Carmen. To, co se mu přihodilo, nutí Rolanda znovu vzpomenout na jeho bývalou slávu v pracovním táboře, pobyt, který hrdina začal zjevně idealizovat a dávat do protikladu se svým současným rodinným

---

¹⁰² BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. [ISBN 8020429964, 9788020429964](https://doi.org/10.1007/978-80-204-2996-4). Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 88

¹⁰³ Tamtéž, s. 80

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 96

životem: „Ta velikášská minulost, ke které neměl jediného svědka, se prala s příšernou současností, k níž měl svědky hned tři: svou ženu a dvě děti.“¹⁰⁷ Devět let těžké práce změnil v očích alkoholika na velkou minulost, a rodina - na mizernou přítomnost. Autor, jakoby místo Rolanda připomíná slib, který si dal, a aby zdůraznil svůj výrok, užívá slovní hříčky, hraje se slovy *doly* a *dolů*: „Když Roland opouštěl uranové doly v Jáchymově, jistěsi předsevzal, že v budoucnosti už nikdy nepůjde tak dolů. Mýlil se. Už teď byl hluboko pod uranem.“¹⁰⁸

Po smrti svého prvního syna Kryštofa se Roland rozhodne přestat pít a po dobu pěti měsíců zachovává slib. Kvůli nedostatku podpory v rodinném kruhu se vzdává a zcela přijímá svou identitu alkoholika („[...] ve zlatém dnu porcelánového hrnku Olgy, dělnice z balírny, spatřil svoji pravou tvář. Ta tvář vypadá jako houba, i když je zlatá. A houby musí pít! A slabý lidský rozum a vůle s tím těžko něco udělá.“¹⁰⁹).

Po silné alkoholické intoxikaci se Roland dostává do rehabilitačního centra, které autor popisuje docela poeticky (smutné tóny saxofonu, nostalgické šelestění bicích štětečků), čímž odhaluje motiv návratu. Jak už bylo zmíněno dříve, Roland se znovu ocitl v podmínkách striktního režimu, setkal se se svými bývalými spoluvězni, kteří byli spojeni jedním problémem a jedním koníčkem - jazzem. Autor velmi dojemně popisuje Rolandovu skutečnost: „A tak „Muž, který seděl na velbloudu a hledal oázu pro uhašení nepřekonatelné žízně“, muž, který byl kdysi černým negrem natřeným krémem na boty, muž, jenž nikdy nestihl nastříkat barvou všechny dřevěné koníky na světě a jedinkrát uviděl svoji tvář ve zlatě, muž, který utopil všechny své naděje v alkoholu, ten sešlý muž s nádhernou členkou z orlích per se stal třetím členem jazzové kapely „Rudí válečníci“ za

---

¹⁰⁷ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 96

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 101

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 124

vysokým plotem indiánské rezervace.“¹¹⁰ Roland se snaží vrátit k sobě bývalému, v tom ale neuspěje, po ztrátě vlastního já se hrdina umírá.

---

¹¹⁰ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 132

2.1.4 Kurt

Kurt je nejmladší syn Theodora Berezinka, vedlejší postava v románu. Bez ohledu na to, že se podobně jako jeho starší bratr Roland, Kurt se ukazuje v románu od chvíle svého narození, autor nám umožňuje hrdinu sledovat jen v určitých obdobích jeho života. Pouze dvě povídky jsou úplně věnované postavě a obě jsou se stejným názvem *Václav*, ve všech ostatních se objevuje epizodicky. Jedná se o člověka, který si od dětství vybírá cestu přizpůsobení podmínkám současného života a usiluje o klid a stabilitu.

Pokud se jeho otec Theodor pokoušel si změnit své příjmení na jiné, aby unikl ze své minulosti a původu, pak si Kurt změnil své německé jméno na české *Václav* ze strachu, že bude potrestán za skutečnost, že se narodil Němcem.

V průběhu románu z krátkých autorských poznámek se dozvíme, že během doby, kdy byl Roland v pracovním táboře, se Kurt Berezinko naučil být zlatníkem, oženil se s Lilianou Schmidtovou a narodil se mu syn Roland. Později se spolu s celou rodinou přestěhoval do města Pforzheim v západním Německu, žil v táboře pro imigranty, pak začal vydělávat peníze. Psal dopisy svému bratrovi s pozváním přijet za ním do Německa. Alkoholik Roland a jeho nerozhodná manželka Květa však tuto nabídku odmítli.

Autor dává Kurta a Rolanda do protikladu. Oba bratři se snažili uniknout z jejich tvrdého a nespravedlivého života v Československu, aby splnili své sny. Útěk Rolanda pro světlou budoucnost v Hollywoodu se přeměnil na uvěznění v komunistickém pracovním táboře po dobu devíti let, Kurtovi se ale podařilo dosáhnout života, o němž snil. Autor zachycuje Kurta jako prozíravého podnikatele, jenž kompenzuje svou nežádoucí minulost materiálními statky: „Možná mu kdysi válka a sovětské tanky v osmašedesátém roce zničily jeho mladistvé naděje, ale dnes už všechny ty sny dohnal ve svém rychlém mercedesu.“¹¹¹

---

¹¹¹ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 196

Autorovy komentáře se prolínají s Kurtovými myšlenkami ve scéně Rolandova pohřbu: „Teď pochoval bráchu, toho brášku, který zdědil po ukrajinských předcích mnoho netrpělivosti v genech, tolik žhavého temperamentu i zvláštního smutku, že se hnal za iluzí jako splašený, jen aby shořel jako meteor.“¹¹² Domníváme se, že se autor snaží navést čtenáře na myšlenku, že Kurt, na rozdíl od Rolanda, vědomě opustil prázdné iluze a nebetyčné sny, což mu umožnilo vychutnat slušný život obyčejného člověka.

Poté, co se jeho synovec Vladimír spolu se svým strýcem rozhodne utéct z východního Německa, vezme je k sobě a všemožným způsobem se pomáhá přizpůsobit tehdejší německé společnosti. Pro Kurta nejdůležitější jsou dobré životní podmínky a pozitivní veřejné mínění o něm. Podle našeho názoru, Kurt představuje typického člověka 20. století, vlastníka a spotřebitele, pro nějž se do popředí dostává materiální, nikoliv duchovní hodnoty: „Jeho sebevědomí vzrostlo s hmotným dostatkem a společenskou prestiží. S úspěchem svého poklidného života naplněného prací, běžnými rodinnými starostmi a rámovaného hospodářským zázrakem poválečného Německa, se dostavil i jeho praktický, nevzrušený pohled na život.“¹¹³ Kurt se snažil ukázat své materiální bohatství a sociální status, usiloval nebýt horší než všichni. Autor hyperbolizuje Kurtovu lásku k hmotným hodnotám: „Kurt Berezinko si představuje, že i ve smrti jednou bude požitkář a vstoupí do ní hotelovým vchodem se čtyřmi hvězdičkami.“¹¹⁴

Jeho smrt však přišla nečekaně, při nehodě obrovského legendárního letadla Concord, ve kterém letěl spolu se svou ženou Lilianou a adoptivními rodiči Vladimíra Helmutem a Elsou. „Chtěl žít dál v malém Pforzheimu malými sny o velkém balíku peněz pro svoji rodinu, chtěl dál chytat příležitost za pačesy, ne suchou dlaň bývalého sanitáka wehrmachtu, toužil dál chytrácky přemýšlet o společenské cestě vzhůru [...]“¹¹⁵. Právě tak autor zobrazuje poslední okamžik života Kurta a čtenář se ještě jednou se přesvědčí o tom, že Kurt se dívá na sebe prizmatem své důležitosti v společnosti.

---

¹¹² BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 196

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 260

2.1.5 Kryštof

Kryštof je nejstarším synem Rolanda, vyrůstá v podmínkách neustálých hádek mezi rodiči a nedostatku pozorností z jejich strany. Podobá se svému otci nejen podle vzhledu, ale i podle povahy, ačkoli si to sám neuvědomuje. Jedná se o dítě, jehož osud byl diktován nepříznivou atmosférou v rodině. Kryštof je zničen nejen duchovně, ale i fyzicky.

Čtenář má možnost pozorovat formování Kryštofovy osobnosti až od jeho narození. Od malého věku není milován otcem a je ponechán svému osudu matkou, jež je nucena vydělávat peníze pro celou rodinu, zároveň se vyrovnávat se svou matkou, která utíká na hřbitov, přemáhá Rolandův alkoholismus. Malý Kryštof převezme roli obránce rodiny a stará se o svého mladšího bratra, stane se pro něj podporou, nejbližším člověkem na světě, jemuž jedinému svěří své pocity a taje.

Navzdory své nelibosti k otci-alkoholiku, má podobnou povahu jako Roland, je tvrdohlavý, cílevědomý, impulzivní. Pocit nenávisti vůči svému otci je natolik silná, že Kryštof hrozí, že ho zabije. Najde dědečkovu zbraň a řekne Vladimírovi plán pomsty svému otci. Vladimír, pro něhož byl starší bratr autoritou a silnou osobností, bezpodmínečně věří slovům Kryštofa a po dlouhých trápeních se svým svědomím se rozhodne zachránit svému otci život. Řekl o přítomnosti zbraně ředitelce školy. Důsledkem bylo volání policie a smrt nevinného dítěte. Autor poukazuje čtenáři na to, že bez ohledu na to, že ve skutečnosti Vladimír zradil svého bratra a vydal jeho tajemství, odpovědnost leží na nervózním policistovi i necitlivé ředitelce školy, která špatně odhadla situaci a vyvolala ozbrojeného žáka školním rozhlasem¹¹⁶.

Po Kryštofově smrti se zjistilo, že neměl žádné náboje v pistoli. Z toho se ukazuje, že pistole pro malého chlapce byla jen pro vnitřní uklidnění, maska nemilosrdného zabijáka však byla maskou pro zraněné opuštěné dítě, které se na sebe vzalo moc.

---

¹¹⁶ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 119

Obraz Kryštofa i po jeho úmrtí funguje v románu, pronásleduje Vladimíra, jenž se sebe s ním porovnává, přemýšlí nad tím, jak by zareagoval a jak by učinil. Kryštof je ta rozhodnost a jistota, která chybí Vladimírovi. Kryštofova matka také žije myšlenkami o něm a utíká od reality na hřbitov k jeho hrobu.

2.1.6 Vladimír

Vladimír je nejmladší muž rodu Berezinků, člověk s jemnou duší a tvůrčí povahou. Jeho postava přichází do popředí po smrti otce jeho bratra Kurta a otce Rolanda. Autor věnuje velkou pozornost Vladimírovu hledání své identity, ukazuje jeho vnitřní trápení a okamžiky uvědomění a přijetí sebe sama. P. Brycz vypráví příběh dítěte, které bylo zraněno lhostejností rodičů; historii člověka, který touží po samotě, uvěznění, aby už nikdy nebyl zklamán, příběh poetické duše, která najde klid jen ve snech.

Čtenáři mají příležitost sledovat vývoj postavy od narození Vladimíra až do konce knihy. Otec-alkoholik vnímal brzké narození syna jako utrpení a další důvod, proč se pokračovat ničit pomocí alkoholu. Pro morální potlačenou nemocnou matku byl Vladimír odpuštěním vlastní viny za minulé potraty, byl nenarozenou dcerou. Od raného dětství se jeho matka Květa chová k Vladimíru jako ke slabé křehké dívce, a zároveň nechává mu dlouhé vlasy a dává jej do baletní školy.

Pro popis vzhledu a povahy Vladimíra během jeho raného dětství, autor důrazně hyperbolizuje nemужnost hrdiny. Například v níže uvedené pasáži shromáždil označení *holčičí, něžný, dívčí* jeden za druhým, čímž nedal čtenáři žádnou šanci pochopit obraz Vladimíra jinak, než to zamýšlel.

„Kryštofův bratr Vladimír měl něžnou povahu a holčičí gesta, bavil ho tanec, vyjadřoval se pohybem raději než slovy, našel se v tom, že matka toužila po holčičce, ale protože dvakrát podstoupila interrupci, aby se probůh nenarodily další nevinné děti do rodiny, kde pohled do ledničky vypadal jak pohled do prázdného akvária, v němž se požraly hladové skaláry, nahradila si dcer u svým něžným synem. Vždyť Vladimír vypadal jako ona zamlada, měl široké dívčí rty, byl sice světlý jako jeho otec, ale měl husté ženské vlasy, které mu nestříhala, aby se jimi mohla prsty dlouze probírat.“¹¹⁷

---

¹¹⁷ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 99

Kvůli nedostatku péče a něhy ze strany rodičů, již se neustále hádají mezi sebou, Vladimír se velmi silně sblíží se svým starším bratrem Kryštofem. To je důvod, proč pro Vladimíra bylo tak těžké rozhodnutí říct ředitelce školy o tom, že si Kryštof přinesl do školy pistoli. Nedlouho před tím se mezi dvěma bratry odehrává dialog, který současně ukazuje na protiklad mezi bratry a na podobnost každého bratra s jedním z rodičů: „Seš cvok, seš stejnej jako von, nenávidím tě,“ roztrásl se Vladimírek. „Ty jsi holka, máš mozek jak naše máma, ten hajzl nás všechny trápí, ale vona se s ním nerozvede, jen se o tom zmíním, vidíš jí na vočích, jak ho má ráda. Je to ubohost.“¹¹⁸ Starší bratr poukazuje na Vladimírovu slabost a nerozhodnost, kterou nemůže akceptovat. Autor zdůrazňuje rozdíl v postavách Vladimíra a Kryštofa svým komentářem: „[...] toužil vidět v každé situaci smírné řešení, on byl schopný dávat šanci největšímu grázlovi pořád znovu jak jejich matka, byl přecitlivělý a něžný, nikdy v sobě nenosil tolik nenávisti jako jeho bratr a otec.“¹¹⁹ Svým činem Vladimír odsoudil Kryštofa ke smrti. Ředitelka školy zavolala nezkušené policisty, kteří zastřelili dítě, jež, jak se ukázalo, mělo pistoli bez náboje.

Od momentu smrti Vladimírova bratra autor opakovaně poukazuje na změny, které Vladimír přetrpěl. Od jemné dívky P. Brycz přeměňuje hrdinu na chorobného starého muže, jenž se snaží překonat silný rostoucí pocit viny za tragické úmrtí svého bratra (*„Kryštof je mrtvý a Vladimírek je osmdesátiletý stařec postižený Parkinsonem“*¹²⁰, *„A takto se choval Vladimírek. Nenechával ve své lyrice dojít případné stopaře k jedenáctiletému chorobnému starci“*¹²¹).

Spolu ze ztrátou nejbližšího člověka Vladimír ztrácí i svou matku, jež se s hlavou ponoří do smutku po zemřelém synovi, a otce, který se také snaží odčinit vinu svým prvním demonstrativním odmítnutím alkoholu, a po neúspěchu specializovanou léčbou. Květa a Roland se natolik soustředí na svých osobnostech, že zapomenou na své přímé povinnosti - vychovávat syna. Aby se přestal ztotožňovat s lidmi, kteří mu způsobili tolik duševního utrpení, Vladimír

---

¹¹⁸ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 111

¹¹⁹ Tamtéž, s. 112

¹²⁰ Tamtéž, s. 121

¹²¹ Tamtéž, s. 136

se snaží najít své vzdálené příbuzné, pokouší se najít příklad v někom jiném, ozvěnu sama sebe v nelhostejných očích.

Právě proto Vladimir píše srdceryvný dopis svému strýci Helmutu a reaguje na psaní od Červeného kříže (mimoходом, později se dozvíme, že to byl Jefim, kdo hledal své příbuzné, s nímž se Vladimir setká na konci vyprávění). Dva dopisy se spojily do jednoho a mladý Berezinko „[...] představoval si před usnutím, že sanitka bude plná neznámých příbuzných, Berezinkových, jedni budou mít nemocnou duši jako maminka, jiní budou alkoholicí jako jeho otec, někteří budou mrtví jako Kryštof, jiní budou spálení kulovými blesky, anebo výbuchem motorové nafty, budou nemocní, zranění, nešťastní, blázniví, ale až se všichni setkají, tak se uzdraví.“¹²² Tímto způsobem se Vladimír stává první postavou knihy, která se nesnaží uniknout své minulosti (na rozdíl od Theodora a Rolanda), ale naopak hledá cesty, jak se vrátit ke svým kořenům. Autor téměř paralelně propracuje motiv návratu ze dvou hledisek: Roland se vrací ke svému obrazu vězně, zde návrat hraje roli sebetrestání (uvězní se v léčebně, zbaví se alkoholu jako smyslu života); Vladimír se ale vrací do původu, aby našel své místo v tomto světě, svůj domov, zde návrat slouží šancí na svobodu (nalezne svůj domov – najde sám sebe).

Vladimir začíná psát nejen dopisy, ale i své první příběhy v podobě osobního deníku. Kreativita a tvorba se stává pro něj příležitostí oddělit se od reality a zapomenout se ve vlastních vymyšlených příbězích. „Ve své lyrice, aniž to vědomě tušil, se narodil znovu čistý jako anděl“¹²³ zdůrazňuje autor. Příjezd strýce Helmuta se stává nadějí pro Vladimíra a získává sebevědomí, může čelit svému otci, který však ztratil svou bývalou moc. „Kdysi byl možná holka, kdysi uměl důvěřovat a bezelstně naletět, dřív na něj platily řečičky, ale ten, komu se Roland měl omluvit, už existoval jenom na starých fotkách.“¹²⁴ Tak autor komentuje Vladimírovy změny.

---

¹²² BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. [ISBN 8020429964, 9788020429964](https://doi.org/10.1007/978-80-204-2996-4). Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 139

¹²³ Tamtéž, s. 136

¹²⁴ Tamtéž, s. 144

Přelomovým okamžikem se pro Vladimíra stává smrt jeho otce, která osvobodí mladého hrdinu od utrpení a otevírá dveře do nového života. „Jeho tělo se už od rána netřásl, nohy ho nebolely, přestože stál dlouho v síni krematoria. A nyní se uvolnila i křeč těla, jako by mu otec seděl třináct let na páteři jako obrovitý černý parazit a teď z ní konečně odpadl.“¹²⁵ Autor znovu záměrně zdůrazňuje váhání hrdiny mezi ženskou a mužskou identitou, používá pro větší kontrast oxymóron (*holčičí chlapec, půl chlapec půl děvče*).

Po přestěhování do Drážďan ke svému strýčkovi Helmutu se Vladimír velmi k němu přilnul, odmítá socializaci a komunikaci se svými vrstevníky. Pro spolužáky je *pan Tau, kouzelný mužíček z populárního českého seriálu, který německé děti znaly a milovaly*¹²⁶. Vladimír nosí masku Tau, protože tento obraz je pro jeho nové spolužáky srozumitelný a nevyžaduje další vysvětlení. Přijetím identity tajemného cizince Vladimír vyloženě zjednodušuje svůj život, poněvadž místo toho, aby hledal své pravé já, může vychutnat klidnou existenci v rodinném kruhu lidí, kteří se o něho poprvé za dlouhou dobu starají.

Během celého vyprávění Vladimír stojí před problémem výběru mezi ženskou a mužskou identitou. Autor pracuje s motivem převleku, aby ilustroval bolestný proces hrdinova pochopení sebe sama. Ještě jako školák Vladimír využívá skutečnosti, že jeho teta je nemocná, a rozhodne se, že se převlekne za dívku, aby pomohl svému milovanému strýci s vystoupením. Domníváme se, že to byla vědomá touha vyzkoušet si identitu ženy s cílem pochopit, zda je pro něho vhodná. Přes autorovy komentáře se dozvíme, jak Vladimír přemýšlí nad ženskou podstatou: „Ženy měly v jeho mysli doposud podřadné místo. Ztělesňovaly slabost a tu on, sám slabý, nepromíjel. Myslel si, že se bez žen obejde, stejně jako by se rád obešel bez slabosti.“¹²⁷

Jeho vnímání ženy je podmíněno předchozí neúspěšnou zkušeností kontaktu s ženským pohlavím, zejména s jeho matkou a babičkou, jež byly v jeho

---

¹²⁵ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 194

¹²⁶ Tamtéž, s. 202

¹²⁷ Tamtéž, s. 218

očíh slabé. Vladimír nechtěl a bál se být podobný matce těl, a tak se snažil bojovat proti svým ženským vlastnostem a vyhýbal se kontaktu s jinými ženami. Po úspěšném vystoupení Vladimír sundává dívčí kostým tuto a spolu s ním i svou zkušební identitu, čímž prohlásí vlastní výběr - je silný, je muž. „Vladimír se odličoval u zrcadla v koupelně, svlékal si kosticovou podprsenku své tetičky a prsa se mu dmula pyšnou jistotou, že jeho bratr neměl pravdu.“¹²⁸ Později, už v dospělosti, se Vladimír stane svědkem situaci, jak jeho soused zkouší svatební šaty. Hrdina se stěhuje z domu, ve kterém se nachází půjčovna svatebních šatů madam Kubánkové, jelikož „[...] nechtěl už dál bydlet v domě, kde se z muže stala žena.“¹²⁹ Přes nejednoznačnost situace od samého začátku se čtenář dozví pravdu až na konci vyprávění - to byl Vladimír, kdo se převlékal za nevěstu. Když převtělení do obrazu asistentky strýce Helmuta dopadlo tím, že Vladimír byl pyšný na to, že dokáže odmítnout všechno ženské v sobě, pak v druhé situaci s převlečením se stydí za to, jaký je. Snaží se utéct nejen z půjčovny, ale i od sebe sama.

Neschopnost se vypořádat s vlastním já se doprovázela Vladimíra i poté, co se přestěhoval do západního Německa. Hrdina se znovu dává do protikladu s ostatními. Jeho spolužáci si už ujasnili, kdo jsou, Vladimír zatím o svém místě ve světě nerozhodl. Stále se bojí, že může být tak slabý jako jeho otec. Východiskem se pro něj opět stává tvůrčí činnost, zejména psaní povídek, které jsou vysoce hodnoceny jeho učitelem. Spolu s uznáním získal sám sebe ve svém tvůrčím já. „Dosud neexistovalo nic, v čem by dokázal porazit svoje německé spolužáky, a teď zvítězil s činností, ke které potřebuje každý jen dvě věci: sebe a samotou. Před čtrnácti dny, když psal slohovou práci, byl ještě za pana Tau, ale teď se stal sám sebou.“¹³⁰

Navzdory touze po uvěznění a osamělosti Vladimír skamarádí s mladou krásnou muslimskou dívkou Yasirou, jež se chce stát známou novinářkou. Přes

---

¹²⁸ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. [ISBN 8020429964, 9788020429964](#). Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 218

¹²⁹ Tamtéž, s. 255

¹³⁰ Tamtéž, s. 233

její náznaky, že se jí Vladimír velice líbí, mladý Berezinko odchází studovat do Prahy, Yasira ale letí do New Yorku, by splnila svůj sen.

Po ztrátě důvěry v metody výuky současné dramaturgie Vladimír opouští univerzitu a začíná psát reklamní texty. Po úmrtí jeho adoptivních rodičů Helmuta a Else při tragické autonehodě, žije se svým bratrancem Rolandem v domě plném osamělých cizinců, jehož autor nazývá Pevnost If¹³¹. Cítí se jako vězeň, uzavírá se nejen ve svém bytě, ale také v sobě, spí celé dny.

Právě způsobem úniku před skutečností, nalezne vysněné uklidnění duše. Nicméně jeho bývalá spolužačka a kamarádka Yasira dokáže vytáhnout Vladimíra z deprese a z jeho světa spánku a dává mu popud k přehodnocení své identity. Je to Yasira, kdo čirou náhodou čte článek o nejstarším člověku na světě s příjmením Berezinko, jež žije v černobylské zóně, zrovna Yasira nabízí Vladimírovi se vydat za svými kořeny zpět na Ukrajinu.

---

¹³¹ Pevnost If je vězení na malém ostrově v Středozezemním moři, známá především z románu Alexandra Dumase staršího *Hrabě Monte-Christo*.

2.1.7 Helmut

Helmut je synovec Rolandovy a Kurtovy matky Emilie, ve druhé světové válce bojoval na straně Němců. Je to hodný, soucitný člověk, který si pro sebe zvolil cestu spasitele. Toto je naznačeno jeho touhou stát se doktorem, ulevit manželce Elišce od duševní bolesti, vytáhnout Vladimíra z traumatického prostoru a podmínek.

Autor přímo poukazuje na to, že Helmut šel do války kvůli rozkazu, ne podle vlastní vůli: „A tak mladík vychovaný četbou pacifisty Remarquua útočil u Moskvy i u Charkova a se svou ambulancí byl všude tam, kde se sčítali mrtví a zachraňovala lidská torza, ať už bitva dopadla vítězně pro jakoukoliv stranu.“¹³² To, že válka zanechala své stopy v jeho životě, je naznačeno skutečností, že Helmut nedokázal dokončit studium medicíny, protože se začínal třást pokaždé, když se přibližoval k operačnímu stolu. Rovněž ze scény se setkáním se synem Rolanda Kryštofem lze poznat Helmutův skutečný postoj k jeho účasti ve válce. Navzdory tomu, že desetiletý Kryštof považoval svého strýčka za válečného hrdinu, Helmut sebe za hrdinu nepokládal: „Vyprávěl také o válce a Kryštof vykulil oči, protože strýček Helmut byl první hrdina druhé světové války, kterého potkal. Toužil ho vidět v uniformě, ale Helmut se smál a říkal, že by na sebe uniformu podruhé nevzal ani za milión marek.“¹³³

Kryštof zbožňoval svého vzdáleného příbuzného, jelikož nakonec poznal soustředěného inteligentního dospělého, jenž na rozdíl od jeho otce dodrží své sliby a věnuje mu pozornost (Helmut posílá Kryštofovi oblek s dikobrazími ostny, který Roland svému synu nikdy nedal, ale propil s kamarády).

Helmut se stává lékárníkem, setká se s Eliškou a věnuje se jí celý život. Lze předpokládat, že se cítil podíl viny za to, co se s ní stalo: „[...] celý život pak

---

¹³² BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. [ISBN 8020429964, 9788020429964](https://www.mladafronta.cz/9788020429964). Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 203

¹³³ Tamtéž, s. 92

zasvětil službě jedné ženě, jež měla v rozkroku kdysi celou Rudou armádu, jež jim v krvi utopila všechna nenarozená neviňátka.“¹³⁴

V důchodu měl Helmut za zvyk přinejmenším dvakrát za měsíc navštěvovat nějaký domov seniorů jako kouzelník. Dříve jezdil sanitkou Červeného kříže a zachraňoval zraněné vojáky, teď cestuje okolím červeným warburgem s různými pomůcky pro své triky. Takovým způsobem, podle našeho názoru, Helmut uplatňuje svou touhu pomáhat lidem, přinášet radost do jejich osamělých životů.

Helmut byl pro Vladimíra šanci začít nový život, právě proto chlapec píše mu dojemný dopis a očekává pozornost, chce získat příležitost komunikovat s někým, kdo by se o něho nestaral na rozdíl od jeho vlastních rodičů. Samotný Helmut vnímá tento dopis jako tísňový signál: „Věděl jen, že SOS, které mu v dopisech malý Vladimír adresoval, mělo opodstatnění daleko větší, než si byl před výletem do Čech ochoten připustit.“¹³⁵

Helmut opravdu hraje rozhodující roli v životě Vladimíra, stane se pro něj příkladem, novým opravdovým otcem. Nestará se o chlapce z nutnosti, ale podle vlastní vůle. Právě po tragickém úmrtí Helmuta se Vladimír ztratí zájem o život a ponoří se ve svůj vlastní svět snů. Autor to říká o tom, že „příběh kouzelníka Helmuta byl zamotaný a typický pro jeho válečnou generaci“¹³⁶.

---

¹³⁴ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 150

¹³⁵ Tamtéž, s. 154

¹³⁶ Tamtéž, s. 203

2.1.8 Roland (syn Kurta)

Roland je jediný syn Kurta, tvůrčí osobnost, v mnoha ohledech podobný svému strýci Rolandovi. Autor nám neodhaluje příběh, proč Kurt pojmenoval syna jménem svého staršího bratra, lze však předpokládat, že Roland kdysi byl pro Kurta příkladem rozhodného a průbojného člověka.

Postava se odhaluje čtenáři pouze na konci knihy, když se vrací z jeho dlouhých cest, což pravděpodobně souvisí s tím, že poněvadž jeho rodiče tragicky zahynuli v letecké katastrofě, ztratil těch, proti komu protestoval svým způsobem života.

Roland je podobný svému strýci nejen zevnějškem, ale i zájmy. Obě postavy mají rádi hudbu, oba muži se snaží o uznání svého talentu; oběma se nelíbí skutečnost, v níž žijí, a pokud strýc Roland sní o hvězdném Hollywoodu, pak mladší Roland utíká do exotických zemí; oba se pokoušejí uklidnit své nerealizované tvůrčí já pomocí různých látek (pro strýce je to alkohol, pro jeho synovce - marihuana).

Aby se necítil osamělý, bydlí se svým bratrancem Vladimírem.

2.1.9 Ženské postavy

Autor přidělil vedlejší roli ženským postavám v románu, není to překvapující, jelikož je to především vyprávění o rodu Berezinků, a právě muži jsou ochránci jakéhokoliv příjmení.

Marja je manželka Jefima, žije podle tradic, poslouchá svého manžela a v žádném případě jej neprotiřečí. Navzdory skutečnosti, že se vesnicí šíří řeči o tom, že její manžel má nemanželské děti, nečiní žádné kroky, zůstává věrná svému manželovi do smrti.

Emilie Effenberg je milována žena Theodora a matka dvou velice očekávaných dětí, přestože je Němka, chtěla, aby se její děti naučily jazyk státu, ve kterém žijí, a proto je dala české školy. Během války se cítila strach z ukrajinského příjmení Berezinko, které ji vnutil Jefim, nechala se nazývat jenom křestním jménem. Těžko prožívala změny, které se odehrály s manželem po válce.

Květa je manželka Rolanda, oběť okolností. Stává se ukázkou toho, jak může člověk ztratit svou identitu. Z veselé mladé dívky plné nadějí se změní na vlastní matku, *Černou paní*, která uteče z reality do světa záhrobních sil na hřbitov. Její postavu se dá sledovat od seznámení s Rolandem v hospodě. Mladá otevřená dívka se zamilovala do staršího Rolanda, pak jím byla potlačena. Její rodiče neakceptovali její výběr, nepodpořili, otec zemřel v autonehodě při sametové revoluci, matka začala žít jen vzpomínkami na manžela, také nepodporovala svou dceru. V hádkách a konfrontacích s manželem-alkoholikem, zapomene věnovat pozornost svým dětem. Nejmladšího syna vychovává jako dceru, aby ztlumila pocit viny z potratů. V očích svých dětí je nerozhodná a slabá. Navzdory utrpení, které jí Roland přináší, neodvažuje se přerušit s ním vztah. Po smrti Kryštofa znovu trpí silným pocitem viny, kterého už se nedokáže zbavit. Stejně jako její matka utíká na hřbitov, aby komunikovala se svým mrtvým synem (paní Líbalová však utíkala za svým zemřelým manželem). Místní obyvatele nazývají Květu Černá paní. Vrcholem toho, co se děje, je stěhování Květy spolu s nábytkem na hřbitov (je vidět, že P. Brycz je inspirován atmosférou balad K. Erbena, jmenovitě *Svatební Košile* a *Holoubek*). Květa dovolí svému ještě

žijícímu synu Vladimíru odjet do Drážďan ke vzdáleným příbuzným, pak získává novou rodinu se správcem hřbitova, jehož byt se nachází na území hřbitova.

Eliška je zbožňovaná manželka Helmuta. Byla znásilněna ruskou armádou na konci druhé světové války, Helmut se do ní zamiloval a snažil se svou láskou ulehčit její bolest a nerealizovanou touhu stát se matkou. Hrdinka je krásná a milována, věrná společnice a podpora jejího manžela. O jejím seznámení autor píše docela obrazně a výstižně: „V té dlouhé frontě někde na začátku stála i krásná Else a žádala něco opravdu silného, lék, který by jí pomohl spát a uvolnil úzkost, jež sídlila v jejím břiše i v podbřišku, červ úzkosti, který hlodal tam, kde už dávno mělo růst něco jiného u ženy jejího věku.“¹³⁷ Eliška se aktivně podílí na výchově Vladimíra, i když v jeho očích nepochybně bledne na pozadí strýce Helmuta, idylizovaného dítětem. Když umírala při v letecké havárii, držela manžela za ruku.

Yasira je docela zajímavá postava. Immigrantka z Arménie, vyznávající ale islám. Zažila hodně stresujících momentů (neúspěšná svatba, válka, nepochopení ze strany spolužáků v Německu), přesto zůstává silnou osobností, která se snaží dosáhnout svého cíle - stát se profesionální žurnalistkou. V jejích očích je oheň, je energická a účelná. Je to ona, kdo začíná přátelství s Vladimírem, jenž je uzavřen ode všech a tíhne k samotě, vidí v něm muže a dokonce je tajně do něj zamilovaná. Přes to, že její rodina stále drží přísné muslimské tradice (například i poté, co se přestěhovala do USA v dospělém věku, její bratři ji nadále všude doprovázejí), Yasira zůstává nezávislá při svém výběru a rozhodování. Stává se člověkem, který dává Vladimírovi příležitost žít a seznamuje ho se silným duchem patriarchou rodu Berezinků Jefimem, navrátí k jeho ukrajinským kořenům, dá podnět k novému hledání vlastní identity. Yasira vyniká mezi všemi hrdinkami, je zastoupena samostatně a není ve dvojici s manželem. Je rozhodná a iniciativní. Podle našeho názoru, pomocí postavy Yasiry autor ukazuje, jak se změnilo postavení ženy v moderním světě.

---

¹³⁷ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 204

2.2 *Identita člověka ve 20. století*

V románu můžeme sledovat transformaci identity nejen určité postavy, ale také člověka v různých historických etapách. Prostřednictvím krátkých, ale obsažných epizod autor ukazuje, jak se mění lidské hodnoty během 20. století. Jak už bylo zmíněno v první části práce, v krizových obdobích existence lidstva se problém lidské identity se zostřuje. Tuto tendenci je dobře vidět v Bryczově románě.

Autor vznáší problém ztráty identity po dvou světových válkách: tradice ustupují do pozadí, lidé přestávají důvěřovat k sobě navzájem, stávají se krutými. Zajímavou je scéna s člověkem se zničeným obličejem, o které už bylo zmíněno v podkapitole *Jefim*. Do vesnice přichází člověk se znetvořenou tváří - bez očí, uší, jazyka, nosu. Neslyší, nevidí a nemluví, vnímá jen dotek. Jefim rozpozná v něm svého syna Borise (aby zabránil Nastě, do níž je zamilován, rozpoznat svého manžela), vezme do svého domu, aby žil. Po nějaké době zastihne Nast'u, která miluje s člověkem s neznámou tváří. Na rameni falešného Borise je tetování se svastikou, jak píše autor, Kainovo znamení¹³⁸. Jakmile se vesničané dověděli, že muž bez tváře je fašista, pokouší udělat veřejný lynč, a to nejen pro neznámého muže se zmrzačeným obličejem, ale i pro Nast'u, dívku, pro niž tento neidentifikovatelný člověk převzal tvar její pravděpodobně zahynulého manžela, po němž se jí velice stýská. Podle našeho názoru, příběh o člověku bez obličeje je porozumění poválečného období, symbol duchovního zpustošení člověka, který přežil válku. Autor tuto myšlenku opakovaně prosazuje prostřednictvím svých připomínek. Například říká: „[...] nebyl jediný, kdo ztratil lidskou tvář.“¹³⁹

Ve stejném kontextu autor interpretuje starou německou legendu o krysaři. Píše, že se ve vesnici Ozero po válce znovu objevily krysy a lidé začaly se vzpomínat na starou tradici zavolat krysaře. Krysy jsou alegorií všeho toho zla,

---

¹³⁸ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašlá sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 48

¹³⁹ Tamtéž, s. 47

negativních lidských vlastností, které přinesla válka. Byla to Nast'a, ve skutečnosti vyhnaná z vesnice, která s sebou krysa odvedla pryč z vesnice. Podle legendy však by měla práce krysaře odměněna, jinak budou lidé potrestáni. Autor komentuje, že krysy opouštěly vesnici, v lidech ale něco krysího zůstalo¹⁴⁰. Taková nejednoznačná interpretace legendy s otevřeným koncem se stává zajímavým materiálem pro čtenářské přemýšlení.

V povídce pod názvem *MUP* autor také předvádí, že v české společnosti dochází k převládnutí krutosti, kdy členové České Národní gardy hodili matku s kočárkem do řeky. Stejně jako Hitlerovi příznivci označovali Židy, Češi začali označovat Němce bílými páskami na rukávech¹⁴¹.

Autor uvádí také problém ztráty duchovních hodnot a jejich nahrazení materiálními. Dobrým příkladem je postava Kurta, jenž nalezne útěchu v materiálním dostatku a jeho hlavním životním cílem je honba za prestiží, bohatstvím a všeobecným uznáním. Autor ukazuje vzrůstající žízeň po zisku prostřednictvím epizody, když Vladimír společně se svým strýcem a tetou přichází do Harrachova. Mladík vnímá Čechy jako lidi, kteří se snaží co nejvíce vydělat na německých turistech jakýmkoli způsobem. Vladimír se nechce asociovat s lidmi, kteří stěhovali se do sklepů svých chalup „aby německým hostům uvolnili vlastní obývací místnosti jako Zimmer frei a pak vynášeli kýble s vlastními fekáliemi ze sklepa na dvůr, jenom aby za pár let vydělali milióny a postavili si honosný penzion v alpském stylu.“¹⁴²

Na konci 20. století se situace i nadále se vyostřuje a autor znovu prostřednictvím postavy Vladimíra a jeho myšlenek představuje problém narůstajícího konzumerismu: „[...] masy, které touží všechno mít, vlastnit, využívat a předhánět se se stejně pitomými a malými sousedy, ne, nikoho nechtěl žádný ze zadavatelů a výrobců reklamy učinit šťastným, kup si mikrovlnku, kup si nejnovější model auta s automatickým navigátorem, kup si bělicí zubní pastu, kup si, kup si, kup si! Nažer se chipsů, přežer se smažených karcinogenních myšlenky,

---

¹⁴⁰ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. [ISBN 8020429964, 9788020429964](https://doi.org/10.1007/978-80-204-2996-4). Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 39

¹⁴¹ Tamtéž, s. 32-33

¹⁴² Tamtéž, s. 215

společné zbraně, společného nepřítele, spěchej se vším, vždyť žiješ jenom jednou, a možná hrozivě krátce.“¹⁴³

Pomocí postavy Jefima autor naznačuje problém důsledků technického pokroku. Jefim Berezinko je nejen svědkem černobylské katastrofy, ale také se cítí vinným za ztracenou mladou generaci, vnímá mrtvé likvidátory katastrofy jako své zabitě děti.

---

¹⁴³ BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL, s. 262-263

3 Závěr

V této diplomové práci byl zkoumán problém identity osobnosti v románě Pavla Brycze *Patriarchátu dávno zašlá sláva* a také specifikum zobrazení vnitřního světa postav.

V první kapitole byly prezentovány různé pohledy na pojetí identity z hlediska filosofie, psychologie, sociologie a literární vědy. Bylo zjištěno, že pojem identity je mnohostranný a dynamický. V každém historickém období podléhá přehodnocování. Problém identity (nejen z filosofického hlediska) může sloužit dobrou inspiraci pro zkoumání v oblasti literární vědy.

Druhá kapitola byla věnována analýze postav románu z hlediska jejich porozumění vlastní identity. Rozebírali jsme specifikum odhalení problému identity a dospěli jsme k závěru, že v románě jsou zobrazeny různé aspekty tohoto problému. V sociálním a rodinném kontextu autor ukazuje kulturně-národní aspekt identity (Jefimův jednoznačný postoj ve věci své příslušnosti k ukrajinskému národu oproti Theodorově touze vymazat svou minulost, Rolandovo váhání mezi identitou Němce, Čecha a Ukrajince), osobní (ztráta vlastní identity Rolanda na pozadí alkoholismu a ztráta identity Květy na pozadí smrti syna, upadání Vladimíra do deprese); sociální (především prostřednictvím charakteru Kurta); profesionální (různé profese jako obrazy Rolanda, volba vlastní cesty Yasirou, Vladimírovo přizpůsobení svého povolání touze po samotě). V knize je také ukázán problém pohlavní příslušnosti jako podstaty přírody a výchovy na příkladu postavy Vladimíra.

Každá postava je nositelem určité výrazné identity. Například Jefim představuje mudrce, pečovatele o tradice, otce celého rodu Bereziků. Jeho obraz lidového pěvce se odráží, je souzvučný s ukrajinským obrazem-symbolem Kobzara, který získal největší popularitu díky ukrajinskému básníkovi Tarasu Ševčenkovi. Skrze postavu Rolanda autor ukazuje identitu oběti systému. Všechny Rolandovy naděje a sny byly zničeny devítiletým pobytem v pracovním táboře, Roland se nebyl schopen dostat z morálního ponížení a vyléčit se z

psychického traumatu, snažil se zapomenout v alkoholovém omámení. Prostřednictvím obrazu velblouda v poušti autor zdůrazňuje duševní úzkost ve hledání sebe sama, kterou Roland nedokázal přežít. Identita věčného spasitele je odhalena přes postavu Helmuta, který se snaží odčinit vinu za svou národní minulost (fašismus a důsledky druhé světové války), pečuje o svou manželku s bolavou duší a depresivního synovce. Prostřednictvím spotřebitelského světonázoru Kurta autor ukazuje identitu vlastníka, jehož hlavním životním cílem je nashromáždění hmotných statků a prokázání vysokého společenského postavení.

Problém nemožnosti individuálního sebeurčení v současné realitě je odhalena v plné míře pomocí obrazu Vladimíra, který se zmítá ve svých váháních mezi mužskou a ženskou identitou, snaží se realizovat prostřednictvím uplatnění svého talentu ke psaní, ztratí ale víru v sebe i ve světě kolem něho, uzavře do sebe v hluboké depresi. Také v románu P. Brycze se porovnávají dvě ženské identity: tradiční a moderní. Všechny ženské postavy s výjimkou Yasiry jsou prezentované v páru s mužem a zcela závislé na jeho rozhodnutí, činy a touhy, Yasira však navzdory svému etnickému a náboženskému pozadí se objeví v románu jako samostatná osobnost, silná žena, která nejen touží, ale také schopná udělat svůj vlastní výběr.

To znamená, že autor poskytuje čtenáři spektrum identit člověka 20. století a na základě analýzy rodinných vztahů a osobních neúspěchů hrdinů ukazuje společnost a její vývoj v průběhu 20. století. Pro odhalení absurdity moderního světa P. Brycz používá montážní metodu (události jsou zobrazeny jen krátkými okamžiky ze života různých postav, historické etapy zobrazené pomocí uměleckých detailů, bez rozsáhlého popisu), schematičnost literárních postav (téměř chybí přímá řeč), opakující se motivy nezvratnost smrti a nevyhnutelnosti trestu za hříchy minulých generací.

4 Seznam použité literatury

Odborná literatura:

BACHTIN, Michail Michajlovič. *Problemy poetiki Dostojevskogo*. 3. vyd. Moskva: Chudožestvennaja literatura, 1972

BAKHTIN, Mikhail. *Estetika slovesnogo tvorčestva*. Moskva: Ripol Klassik, 1979. ISBN 9785458232029

BALAŠTÍK, Miroslav. "Díky příběhu se orientuji v čase a prostoru...". *HOST: Měsíčník pro literaturu a čtenáře* [online]. Brno, 2004, **XX**(10), s. 5-10. ISSN 1211-9938. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2004/10-2004/diky-pribehu-se-orientuji-v-case-a-prostoru>

BAUMAN, ZYGMUNT. Identity in the globalizing World. *Social Anthropology* [online]. 2001, **9**(2), 121-129. DOI: 10.1111/j.1469-8676.2001.tb00141.x. ISSN 09640282. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1469-8676.2001.tb00141.x>

BHABHA, Homi K. *Nation and narration*. New York: Routledge, 1990. ISBN 0-415-01483-2

BURKE, Peter J a Jan E STETS. *Identity theory*. New York: Oxford university press, 2009. ISBN 978-0-19-538828-2

ERIKSON, Erik H. *Dětství a společnost*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2002, 387 s. ISBN 80-7203-380-8

ERIKSON, Erik H. *Identity: youth, and crisis*. 1st publ. London: Faber & Faber, 1971. ISBN 0-571-09715-4

FOŘT, Bohumil. *Literární postava: vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. ISBN 978-80-85778-61-8.

HALL, Stuart a Paul DU GAY. *Questions of cultural identity*. 1st ed. London: Sage Publications, 2002. ISBN 0-8039-7883-9

CHATMAN, Seymour Benjamin. *Příběh a diskurs: narativní struktura v literatuře a filmu*. Vyd. 1. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-260-2.

JOSEPH, John Earl. *Language and identity: national, ethnic, religious*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2004. ISBN 0-333-99753-0

LEARY, Mark R. *The curse of the self: self-awareness, egotism, and the quality of human life*. New York: Oxford University Press, 2004. ISBN 0-19-532544-3

LEARY, Mark R. a June Price TANGNEY, ed. *Handbook of self and identity*. New York: Guilford Press, c2003. ISBN 1-57230-798-6

NÜNNING, Ansgar, Jiří HOLÝ a Jiří TRÁVNÍČEK. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce, osobnosti, základní pojmy*. Vyd. 1. Brno: Host, 2006, 912 s. ISBN 80-7294-170-4

SARUP, Madan a Tasneem RAJA. *Identity, culture and the postmodern world*. Athens: University of Georgia, 1996, XVI, 192 s. ISBN 0-8203-1867-1

- BROCKMEIER, Jens a Rom HARRÉ. *Narrativ: problemy i obeshchaniya odnoy al'ternativnoy paradigmy*. In: *VOPROSY FILOSOFII*. Moskva: Nauka, 2000, s. 29-42. ISSN 0042-8744
- DURKHEIM, Émile. *O razdelenii obshchestvennogo truda*. Istorija sotsiologii v pamyatnikakh. Moskva: Kanon, 1996. ISBN 5-88373-036-1
- ERIKSON, Erik H. *Identity: youth and crisis*. New York: W. W. Norton & Company, 1994. ISBN 0-393-31144-9
- FREUD, Sigmund. *Psikhologiya mass i analiz chelovecheskogo "Ya"*. Moskva: Eskmo, 2016. ISBN 978-5-699-91972-7
- STUART HALL AND PAUL DU GAY. *Questions of cultural identity*. Los Angeles, Calif: Sage, 2011. ISBN 9781446265475
- FROMM, Erich, [sostaviteli P.S. Gurevich, S.I. Levit [SOSTAVITELI P.S. GUREVICH, S.I. LEVIT a AVTOR VSTUPITEL'NOI STAT'I P.S. GUREVICH]. *Psikhoanaliz i etika*. Moskva: Izd-vo "Respublika", 1993. ISBN 5250023533
- FROMM, Erich. *Strach ze svobody*. Přeložil Vlastislava ŽIHLOVÁ. Praha: Portál, 2014. Klasici. ISBN 978-80-262-0615-6
- GILK, Erik. Pavel BRYCZ. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1347>
- IVIN, A. A., ed. *Filosofiya: Entsiklopedicheskiy slovar'* [online]. Moskva: Gandariki, 2004 [cit. 2017-12-20]. ISBN 5-8297-0050-6. Dostupné z: <http://www.logic-books.info/node/424>
- KUSHPET, Volodymyr. *Startsivstvo: mandrivni spivtsi-muzykanty v Ukraïni (XIX--poch. XX st.)*. Kyjev: Tempora, 2007. ISBN 966-8201-18-3
- LIFTON, Robert Jay. *The protean self: human resilience in an age of fragmentation*. New York, NY: Basic Books, c1993. ISBN 0465064205
- MINDEKOVÁ, Iveta. Mýtus v románu Pavla Brycze Patriarchátu dávno zašlá sláva. *Legends a mýty české a slovenské literatury* [online]. Praha, 2007, 6, 145-150. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/slk/data/2007/sbornik/18.pdf>
- NIETZSCHE, Friedrich. Tak pravil Zarathustra [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2011. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/40/49/81/tak_pravil_zarathustra.pdf
- RICOEUR, Paul. *Sam yak inshyi: per. iz fr.* Kyjev: Dukh i Litera, 2000. ISBN 966-7888-03-7
- ŠEDROVICKIY, Dmitriy. *Vvedeniye v Vetkhiy Zavet. Pyatiknizhiye Moiseyevy: Kniga Bytiya: nachalo vsemirnoy istorii* [online]. 9-e izd. Moskva: Terevinf, 2014. ISBN 978-5-4212-0184-7. Dostupné z: http://shchedrovitskiy.ru/PDF/978-5-4212-0184-7_Svodn7.pdf
- SHORE, Zachary. *What Hitler knew: The battle for information in Nazi foreign policy*. Oxford: Oxford University Press, 2003. ISBN 9780195182613

JOST, John T. a Jim. SIDANIUS. *Political psychology: key readings*. New York: Psychology Press, 2004. ISBN 9781841690704.

TOFFLER, Alvin. *Previews & premises: an interview with the author of Future shock and The third wave*. Montréal: Black Rose Books, 1983. ISBN 0920057373

TOFFLER, Alvin. *Previews & premises: an interview with the author of Future shock and The third wave*. Montréal: Black Rose Books, 1983. ISBN 0920057373

TURNER, John C. a Katherine J. REYNOLDS. Self-Categorization Theory. VAN LANGE, Paul, Arie KRUGLANSKI a E. HIGGINS. *Handbook of Theories of Social Psychology* [online]. 1 Oliver's Yard, 55 City Road, London EC1Y 1SP United Kingdom : SAGE Publications, 2012, s. 399-417 [cit. 2017-12-17]. DOI: 10.4135/9781446249222.n46. ISBN 9780857029614. Dostupné z: http://sk.sagepub.com/reference/hdbk_socialpsychtheories2/n46.xml

Beletrie:

Bible: překlad 21. století [online]. Praha: Biblion, 2009, s. 1255-1564 [cit. 2017-12-20]. ISBN 978-80-87282-00-7. Dostupné z: <http://bible21.cz/wp-content/uploads/2010/12/BIBLE21novyzakon.pdf>

BRYCZ, Pavel. *Patriarchátu dávno zašla sláva* [online]. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 8020429964, 9788020429964. Dostupné také z: goo.gl/qqvAxL

DYK, Viktor. *Krysař*. Páté vydání. Ilustroval Jiří BARTA. Praha: Mat' a, 2016. Česká radost. ISBN 978-80-7287-214-5

ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice z pověstí národních*. Druhé vydání. V Praze: Státní nakladatelství, 1946

OLIYNYK, Borys. *Sim: poema*. Kyjev: Rad. pys'mennyk, 1988. ISBN 5-333-00349-1

ŠEVČENKO, Taras Hryhorovyč. *Hajdamáci*. 2. vyd., ve SS 1. vyd. Praha: Svět sovětů, 1961

ŠEVČENKO, Taras Hryhorovyč. *Výbor básní: přeložila Růžena Jesenská*. číslo 69. Praha: Alois Wiesner, 1900